

**EVLENME YOLUYLA TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASINDA
İDARENİN TAKDİR YETKİSİ**

**THE ADMINISTRATIVE DISTRECTION IN THE ACQUISITION
OF TURKISH CITIZENSHIP THROUGH MARRIAGE**

Yılmaz BURUNKAYA*

ÖZ

Devletlerin, kamu yararı gözeterek tesis ettiği birtakım işlemlerin kaynağı, doğrudan egemenlik yetkisine dayanmaktadır. Bu işlemler süreklilik arz eden, Devletin; kültürel yapısı, siyasal ve hukuki gelişimi için önem arz ettiğinden ulusal egemenlik yetkisi kapsamında tesis edilmektedir. Bu işlemler, Devletlerin egemenlik yetkisinin görünümü olmasından dolayı; iç, uluslararası ve uluslar üstü hukuktaki nitelemesi müstakil olup denetimi de bu müstakil niteleme kapsamında hassas ve sınırlı olarak yapılmaktadır. Kamu yararı gözetilerek tesis edilen işlemlerin; yargısal denetiminin sınırlandırması hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmayacağı gibi yargısal denetim faaliyeti sırasında ulusal egemenlik yetkisi göz ardı edilerek yerine getirilen yargısal faaliyetler de Devletlerin sahip olduğu ulusal egemenlik yetkisini ortadan kaldırarak düzenleme yapma yetki ve yükümlülüğünü engellemektedir. Çalışmamızda ulusal egemenlik yetkisinin görünümü olan vatandaşlık kazanma işleminin türlerinden olan evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının; ulusal egemenlik yetkisiyle bağlantısı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) vatandaşlığa ilişkin meselelere bakışı, mevzuattaki yeri ve tarihsel gelişimi, karşılaştırmalı hukukta vatandaşlık

* İdari Yargı Hâkim Adayı
ylmazburunkaya@gmail.com, ORCID ID: 0009-0008-1866-5648

kazanma yöntemleri, güncel yargı kararlarında evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanımı ve geçmiş dönemde nüfusa ilişkin politikaların sonuçları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Ulusal Egemenlik Yetkisi, Vatandaşlık, Evlenme Yoluyla Vatandaşlık, Takdir Yetkisi, Özel Hayata Saygı Gösterilmesi Hakkı

ABSTRACT

Certain acts undertaken by states in the public interest derive directly from sovereign authority. These measures fall within the scope of national sovereignty because they concern matters that are fundamental to the state's cultural identity as well as its political and legal development. As manifestations of sovereign authority, such acts are often subject to an autonomous legal characterization in domestic, international and supranational law, and their judicial review is generally approached in a cautious and limited manner. Nevertheless, an excessive limitation of judicial review over acts justified solely on the basis of the public interest risks undermining the principle of the rule of law. Conversely, Judicial activities carried out in the course of judicial review that disregard the State's sovereign authority ultimately undermine that authority and hinder the State's ability and obligation to exercise its regulatory powers. In this study, we examine the acquisition of Turkish citizenship through marriage—one of the forms of citizenship acquisition that reflects the State's sovereign authority—and its connection to sovereign authority. The analysis covers the European Court of Human Rights' approach to citizenship matters, the place and historical development of citizenship in Turkish legislation, methods of acquiring citizenship in comparative law, the acquisition of Turkish citizenship through marriage in recent judicial decisions, and the outcomes of past population policies.

Keywords: National Sovereignty Authority, Citizenship, Citizenship Through Marriage, Discretion, Right To Respect To Privacy

GİRİŞ

Devlet; belirli bir toprak parçası üzerinde yerleşmiş, meşru ve ege-men iktidara tabii bir insan topluluğunun meydana getirdiği siyasi ör-gütlenme olarak tanımlanmaktadır. Jellinek'in üç unsur teorisindeki unsurlardan biri olan iktidar kavramı Jean Bodin tarafından Yeni Çağ'ın ilk dilimlerinde mutlak monarşiler döneminde fiilen ilk kez or-taya çıkmış, Fransız Monarşisinin üstünlüğünü nitelemek için Latince

“*en üst iktidar*” anlamına gelen “*superanus*” sözcüğünün Fransızca karşılığı olan “*souverainete*” olarak adlandırılmıştır (Kapani, 2013: 3). İlkel toplumların en küçük grubu olan avcı toplayıcı grupların içerisinde dahi uzlaşmaya bağlanmamış olan, üstünü kabul etme olarak nitelendirilen iktidar yetkisi bulunmaktadır.

Egemenlik, Jellinek üçlüsündeki iktidar unsurunun Anayasa Hukukundaki karşılığını oluşturmaktadır (Gözler, 2021: 258). Egemenlik dendiğinde çoğunlukla Devlet gücünün en üstün, sınırsız, mutlak, bölünmez ve devredilmez nitelikleri kastedilmektedir. Belli bir ülke üzerinde ancak tek bir egemen güç olabilir ve bu üstün ve sınırsız güç, bölünemez ve devredilemez. Klasik egemenlik anlayışında egemenlik, devlet kudretinin içeriği olan otoritelerden belli başlılarının diğer hiçbir otoriteyle sınırlandırılmaması veya diğer hiçbir otoriteye bağımlı olmaması niteliğidir (Turhan, 2003: 3). Egemenlik, hukuk alanı içinde ve yalnızca hukuki sonuçlar doğuran belli işlemler yapma yetkisidir (Teziç, 2015: 108). İktidar unsuru, egemenlik alanı içerisinde toplum tarafından kendisine verilen yönetme yetkisi kapsamında kural koymak, vergi toplamak, yargılama yapmak, para basmak ve savaş ilan etmek gibi yetkileri kullanır. Bu yetkiler devletin egemenlik yetkisini benimseme biçimine göre çeşitli alan ve yönleri olsa da hukuk devletinin var olduğu durumlarda Montesquieu'nun üç kuvvetli sistemi kapsamında yasama, yürütme ve yargı yetkileri olarak üç başlıkta toplanmıştır. Duguit (1954: 17), Devletin ülke içinde kendisi dışındaki toplumsal, ekonomik ve siyasal kuruluşlara kıyasla en yüksek iktidar odağı ve iradeye sahip oluşunu ifade etmesi ve aynı zamanda emreden, bağımsız, bölünmez ve devredilmez sübjektif bir irade kudretini yansıtmaları anlamında klasik egemenlik kavramını, son üç yüz yıllık siyasal ve toplumsal mücadeleler sonucunda ana öğeleriyle bugünkü şeklini aldığını kabul etmiştir.

İdare hukukunun mevzuunun hakimiyet olduğunu kabul eden müelliflerden Berthelemy, hakimiyeti Devlet hükmi şahsına mahsus bir

hak mahiyetinde görmemektedir: Hakimiyet millettir. Millet bu iktidarını Devlet teşkilatı ve organları vasıtasıyla kullanmaktadır (Onar, 1966: 88).

I. GENEL OLARAK

Devletlerin egemenlik yetkisinin kullanım alanları olan kural koyma, yönetme ve yargılama işlevleri, yönetilenler bakımından toplumun süregelmeye için gerekli olan iç düzen işlemleriyken, uluslararası topluluklar içerisinde Devletlerin egemenlik kudretini ortaya koyduğu farklı birtakım faaliyetleri de söz konusudur. Bu faaliyetler egemenlik yetkisini kendisine kaynak alarak bağımsız bir oluşum olmanın sonucunda ortaya çıkan egemenlik hakkıdır. Hükümlerlik/Egemenlik kavramının tanımları belirsiz ve geneldir ve bu kavram gittikçe artan bir şekilde “*hukuki varsayım (legal fiction)*” olarak nitelendirilmektedir. Aynı zamanda egemenlik kavramı, kültürel ve siyasi eğilimlerdeki farklılıklara göre birçok değişiklik geçirmiştir. Hükümlerlik kavramı *Oppenheim* tarafından şu şekilde tanımlanmıştır: “*Egemenlik, dünya üzerindeki diğer otoritelerden bağımsız, en yüksek otorite olup ülke içinde ve ülke sınırları dışında her açıdan bağımsızlığı ifade eder.*” (*Oppenheim*’dan aktaran Kaya, 2016: 643).

Milliyet, Latince ortak bir ırka mensup olmayı ifade eden “*natio*” kavramından gelmektedir (Doğan, 2022: 5). Ancak, günümüzde salt belli bir ırktan gelmenin tek başına millet ya da millete mensubiyeti ifade etmeye yetmediği; aynı zamanda aralarında dil, din, tarih ve özellikle kültür birliğinin var olduğu insan topluluğunun millet olarak kabul edildiği görülmektedir. Başka bir deyişle millet; aralarında dil, din, tarih ve kültür birliği olan insan topluluğuna verilen genel bir ad olarak kabul edilmektedir. Görüldüğü gibi milliyet, hukuki olmaktan ziyade antropolojik ve sosyolojik bir kavramdır.

Kişi ile devlet arasındaki hukuki ve siyasi bağ olarak tanımlanan vatandaşlık, esas itibarıyla, son derece dinamik bir kavramdır. Zamana ve mekâna göre değişmekte, sürekli gelişmektedir. Bununla birlikte

geçtiğimiz yüzyılda Dünyanın hemen hemen bütün bölgelerinde geçerli olacak biçimde vatandaşlığın değişmeyen tek bir özelliği ortaya çıkmıştır; o da egemen bir Devlettir (Töre, 2017: 554).

Vatandaşlık kavramı, etimolojik olarak Antik Yunan'daki şehir devletlerini işaret eden "cite" ya da "city" sözcüğünden türetilerek, şehir devletine mensubiyeti belirten "citizen" ya da "citoyen" kelimesinden doğmuştur (Polat, 2011: 129). Vatandaşlık ise kanımızca gerçek kişiler ile devletleri birbirine bağlayan hukuk ve siyasi bağ olarak tanımlanabilecektir. Milliyet kavramı siyasi bir kavramı nitelemekteyken, vatandaşlık kavramı milliyet ve tabiiyet kavramlarından farklı olarak pozitif hukukla ilişkilendirilmiş bir statüyü ihtiva etmektedir. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin 2. maddesinde vatandaşlık, "*kişinin etnik kökenini ifade etmeyen kişi ile Devlet arasındaki yasal bir bağ anlamına gelir*" şeklinde tanımlanmıştır¹. Uluslararası mahkeme kararlarında da vatandaşlık kavramı kimi zaman tanımlanmıştır. Anılan kararlardan kanımızca en sistematik yorumun yapıldığı karar olan, Uluslararası Adalet Divanı Nottebohm Liechtenstein v. Guatemala Kararı'nda²; "*Temelinde bir toplumsal bağlılık vakıası, karşılıklı hak ve görevlerle birlikte gerçek bir varlık, menfaat, ilgi ve duygu dayanışması yaratan bir hukuki bağdır.*" şeklinde vatandaşlığın tanımı ve unsurları ortaya konulmuştur.

II. VATANDAŞLIĞIN ULUSLARARASI DÜZENLEMELERDEKİ YERİ

Vatandaşlık hususuna ilişkin işlemler, Devletlerin ulusal egemenlik yetkisi kapsamında kullanıldığı ve ağırlıklı yanıyla siyasi bir işlem olduğundan, uluslararası alanda yapılan düzenlemelerde de uyrukluk

¹ https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/milletler-arasi/DigerSozlesmeler/Avrupa_vatandaslik_sozlesmesi.pdf, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

² Uluslararası Adalet Divanı, 17.12.1951 Tarihli Nottebohm Liechtenstein v. Guatemala Kararı.

hususunun düzenleme salâhiyeti ulusal yetki (*domestic jurisdiction*) sınırları içerisinde bırakılmıştır. Nitekim Uyruklu Yasalarının Çatışmasıyla İlgili Bazı Sorunlara İlişkin Sözleşme'nin 1. maddesinde “*Kimlerin kendi vatandaşları olduğunu kendi kanunlarına göre belirlemek her Devletin görevidir*”³ hükmüyle devletlerin vatandaşlık hususundaki düzenlemelerdeki egemenlik yetkisine saygı duyulmuştur. Benzer yönde, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin 3. maddesinde “*Her bir Devlet, kendi hukuku altında kimin vatandaşı olduğunu belirler*” hükmü yer almıştır. Buna karşın vatandaşlık hukukunda devletlerin münhasır yetkisi sınırsız değildir (Güngör, 2019: 14). Nitekim anılan koruma, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 15. maddesinde, herkesin bir vatandaşlığa sahip olma hakkı ile kimsenin keyfi olarak vatandaşlığından ve vatandaşlığını değiştirme hakkından mahrum bırakılamayacağı şeklinde kabul edilmiştir.

Uluslararası sözleşmelerle her ne kadar devletlerin egemenlik alanlarına saygı duyarak düzenleme yapma yetkisi özerk olarak tanınmış olsa da vatandaşlığa ilişkin kurallar ihdas edilirken uyulması gereken temel ilkeler belirlenmiştir. Anılan ilkeler; *herkesin bir uyruklu hakkına sahip olması, vatansızlığın önlenmesi, hiç kimsenin kasten uyrukluğundan yoksun bırakılmaması ile kurallar koyulurken cinsiyet, din, ırk renk, ulusal veya etnik kökene dayalı ayrımcılık oluşturacak biçimde herhangi bir uygulama veya ayrıcalık içermemesidir*.

Yukarıda açıklandığı üzere egemenlik yetkisinin kullanım biçimlerinden biri olan ulusal egemenlik yetkisi, Mer'i Anayasadaki yetki kapsamında çeşitli görünümelerde hukukumuzda ortaya çıkmıştır. Bunlara örnek olarak; müteakabiliyet ilkesi kapsamında alınan kararlar, yabancıların Türk vatandaşlığına alınma isteklerine ilişkin kararlar, yabancıların ikamet izinlerine ilişkin kararlar, yabancıların sınır dışı edilmesi

³ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) Uyruklu Yasalarının Çatışmasıyla İlgili Bazı Sorunlara İlişkin Sözleşme.

kararları, yabancılar hakkında Türkiye'ye giriş yasağı konulması kararları, devlet şeref madalyası verilmesi, pasaport talebinin reddi kararları verilebilir (Kaya, 2016: 655).

Ulusal yetki alanına neyin girip neyin girmediği sorunu hukuksal olmaktan çok siyasal etkenlerle sonuca bağlanmaktadır. Ancak, bu ilkenin çok kesin ve hiçbir istisnaya yer vermeyen bir biçimde uygulanması da söz konusu olmamaktadır. Başka bir deyişle, uluslararası hukukun bazı kuralları, uyrukluğun ulusal yetkiye giren bir konu olduğu hakkında ilkeyi sınırlayıp, yumuşatmıştır (Aybay vd., 2019: 20).

Çeşitli ülkelerin vatandaşlık kanunları irdelendiğinde, vatandaşlığın kazanılması için çeşitli yöntemler ve motivasyonların olduğu karşımıza çıkmaktadır. Almanya Federal Cumhuriyeti Anayasası'nın (Deutscher Bundestag) 116. maddesinde⁴ vatandaşlığa ilişkin olarak: *"(1) Bu Anayasadaki anlamda Alman, diğer yasal düzenlemeler saklı kalmak üzere, Alman vatandaşlığına sahip olanlar veya Alman soyundan olup 31 Aralık 1937 tarihindeki Alman İmparatorluğu sınırları içinde kabul edilmiş olan mülteci veya sürgün edilenler ile bunların eşi veya füruu. (2) 30 Ocak 1933 ve 8 Mayıs 1945 tarihleri arasında siyasi, ırkî veya dinî nedenlerle vatandaşlıktan çıkarılanlar ve bunların füruu, başvuruları üzerine tekrar vatandaşlığa alınırlar. Bunlar, 8 Mayıs 1945'den sonra Almanya'da yerleştikleri ve aksine bir istekte bulunmadıkları takdirde vatandaşlıktan çıkarılmış sayılmazlar."* hükmü yer almaktadır. Anayasa hükmünde öncül olarak düzenlenen konu, Nazi Almanyası dönemindeki soykırım ve siyasi mağdurların haklarını korumaya yönelik olmuştur. Almanya Vatandaşlık Kanunu'nda (Staatsangehörigkeitsgesetz) vatandaşlığın iktisabı, kan ve çeşitli yöntemler vasıtasıyla sonra kazanılma esasına göre düzenlenmiştir. Kanun'un (StAG) 4. maddesiyle Alman anne veya babadan olma çocuğun beyan ve ispat şartıyla vatandaşlığı kazanabileceği hüküm altına alınmıştır⁵. Kanun'un 12.

⁴ <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80207000.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

⁵ https://www.auswaertiges-amt.de/en/229970-229970#content_5, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

madde ve devamı hükümlerinde Almanya’da belirli bir süre çalışma ve yaşama şartına bağlı olarak vatandaşlığın kazanılması ile evlenme koşuluyla kazanılması düzenlenmiştir. 14. maddede ise Nazi Almanya’sından kaçanların vatandaşlığı düzenlenmiştir. 27 Haziran 2024 tarihinde Vatandaşlık Kanunu’nda değişiklik yapılarak (Modernisierung des Staatsangehörigkeitsrechts in Kraft getreten)⁶ idareye verilen Alman vatandaşlığından çıkarılma yetkisi kaldırılmış, çifte vatandaşların bir vatandaşlığı seçme zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır.

Birleşik Krallıkta ise Vatandaşlık Kanunu’na (British Nationality Act) göre ise vatandaşlık; kan ve ülkesellik esasına göre doğum ile uzun dönem ikamet iznine dayalı olarak, evlenme yoluyla sonradan kazanılması mümkün olduğu kabul edilmiştir^{7,8}.

Amerikan vatandaşlık hukukunun Anayasal dayanağı olan 14. Ek Madde’nin yürürlüğe girmesine kadar Amerikan Anayasası’nda vatandaşlığın ne tanımı verilmiş ne de vatandaşlığı oluşturan unsurlar belirtilmiştir. 14. ek madde paragraf 1’de vatandaşlığın bir tanımı verilmekle birlikte, vatandaş (citizen) statüsü kazanmak için gerekli olan koşullar belirlenmiştir. Buna göre, “*Birleşik Devletler’de doğan veya vatandaşlığa kabul edilen ve Birleşik Devletler yetkisine tâbi olan herkes, Birleşik Devletler’in ve ikamet ettikleri Eyaletin vatandaşıdır.*” Görüldüğü gibi paragraf 1, teknik olarak bir “*vatandaş*” (citizen) tanımı yapmamakla beraber, bir eyaletin ve Birleşik Devletler’in vatandaşı olmanın koşullarını ifade etmektedir (Şit, 2008: 73).

Görüldüğü üzere çeşitli uluslararası mevzuatlarda düzenlemelerin yapılış amaçları ve önem verdiği hususlar farklılık göstermektedir. Düzenlemelerin yapılışındaki amaç her bir mevzuat için çeşitli kültürel,

⁶ https://www.bva.bund.de/DE/Services/Buerger/Ausweis-Dokumente-Recht/Staatsangehoerigkeit/_documents/Meldung/Meldung_Gesetzesaenderung_2024.html, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

⁷ <https://blog.remitly.com/tr/gocmenlik/ingiltere-vatandasligi/>, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

⁸ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/61>, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

tarihi veya günümüz ekonomik koşullarına uyarlılık sağlamak için değişiklik göstermektedir.

III. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA VATANDAŞLIK HUKUKU

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Ek Protokollerinde vatandaşlık hakkının kazanılması, düzenlenmesi veya uygulanması yönünde bir hüküm bulunmamaktadır. Buna karşın Sözleşme eki olan ve 16 Kasım 1963 tarihinde kabul edilen 4 numaralı Protokol'ün 3. maddesinde taraf ülkelerin vatandaşlarının ülkeye giriş ve sınır dışı edilmesine ilişkin olarak genel bir kurala yer verilmiştir. Anılan hükümde hiç kimsenin tek başına veya toplu olarak uyrukluğunun bulunduğu ülkeden sınır dışı edilmeyeceği ve uyrukluğu bulunduğu ülkeye girme hakkından yoksun bırakılamayacağı kararlaştırılmıştır. Buna karşın dikkat edilmesi gereken bir husus olarak; Türkiye Cumhuriyeti, 4 Numaralı Protokol'ü 19 Ekim 1992 tarihinde imzalamıştır. 23 Şubat 1994 tarih ve 3975 sayılı Onaya Uygun Bulma Kanunu, 26 Şubat 1994 tarih ve 21861 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Protokol'ün onaylanmasını kararlaştıran 9 Haziran 1994 tarih ve 94/5749 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Protokol'ün resmi Türkçe çevirisi, 14 Temmuz 1994 tarih ve 21990 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Fakat onay belgeleri halen Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmemiştir. Şu halde; Protokol iç hukuk bağlamında yürürlüğe girmiş, ancak uluslararası yükümlülük doğurmamıştır. Bu nedenle, iç hukuk yollarında Protokol'deki haklara dayanılabilir; fakat bu haklara ilişkin olarak Türkiye'den Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapmak mümkün değildir. 1988 yılında Avrupa Konseyi, bir insan hakkı olan vatandaşlık hakkının AİHS kapsamına ek protokolle dâhil edilebilme ihtimalini incelemeye başlamış; ancak devletlerin bu konuda ek

protokol kabulüne hazır olmamaları nedeniyle bir sonuca varamamıştır⁹.

Her ne kadar Sözleşme’de, vatandaşın sınır dışı edilememesi ve ülkeye girişinin engellenememesi dışında düzenleme yer almasa da vatandaşlığı irade dışı sona erdiren veya vatandaşlığa alınma başvurusu yahut vatandaşlıktan çıkma talebi reddedilen kimseler, hak ihlâline uğradıkları gerekçesiyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvurabilmektedirler (Gümürlü Tunçağıl, 2021: 104). Mahkeme’nin vatandaşlığa dair uyuşmazlıklara yönelik yaklaşımı başlangıçta, Sözleşme’de anılan hakka ilişkin olarak düzenleme bulunmadığından konu bakımından kabul edilebilir olmadığı (*ratione materiae*) yönündeydi. Nitekim 1972 tarihli *X. v. Austria*¹⁰ kararında; doğumla Avusturya vatandaşı olan başvurucunun, sonradan Birleşik Krallık vatandaşlığı kazanması nedeniyle Avusturya vatandaşlığının kaybettirilmesi kararına karşı yaptığı itirazın reddedilmesi nedeniyle Mahkemeye başvurusundan sonra, Mahkemece konu yönünden kabul edilemezlik kararı verilerek başvuru incelenmemiştir. Mahkeme tarafından uzunca süre uyuşmazlığa ilişkin bakış açısı devam etmiş ancak *Kafkasli v. Turkey*¹¹ kararında mahkeme tarafından (konu yönünden kabul edilemezlik kararı verilmeyerek) uyuşmazlığın esasına girilerek incelenmiştir. Anılan kararda; Gürcistan uyruklu kişi sonradan Türk Vatandaşlığı edinmiş, Gürcistan’a giderken casusluk yaptığından bahisle gözaltına alınmış ve hakkında ilgili suçtan hüküm verilmiş, buna bağlı olarak Bakanlar Kurulu kararıyla başvuru vatandaşlıktan çıkarılmış, başvuru tarafından vatandaşlıktan çıkarılma kararına müteakip Türk vatandaşı ile evlenerek vatandaşlık başvurusunda bulunmuş ancak talebinin reddedilmesi nedeniyle Mahkemeye başvurmuştur. Mahkeme, kabul

⁹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 21.06.2016 Tarih ve B.No.76136/12 Sayılı Ramadan v. Malta Kararı, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

¹⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 13.12.1963 Tarih ve B.No.1747/62 Sayılı X v. Avusturya Kararı, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

¹¹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 22.05.1995 Tarih ve 21106/92 Sayılı Kafkasli v. Türkiye Kararı, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

edilebilir yönünde verdiği *Kafkasli v. Turkey* kararından sonra vatandaşlığa ilişkin başvurularda konu yönünden kabul edilemezlik kararı vermeye devam etmiştir.

Mahkeme, 1999 yılından itibaren *Karashev and Family v. Finland*¹² başvurusuyla beraber genel anlamda vatandaşlığa ilişkin olan uyuşmazlıkların, her ne kadar Sözleşme tarafından korunan bir hakka dayanmasa da 8. madde kapsamında aile hayatına ilişkin olarak etkileri olabileceğinden bahisle kabul edilebilir bularak incelemeye başlamıştır. Mahkeme tarafından, *Genovese v. Malta*¹³ kararında “toplumsal kimlik” kavramı üzerinden, vatandaşlığa ilişkin meselelere kayıtsız kalamayacağını belirterek uyuşmazlığın esasına girmiş ve vatandaşlığa ilişkin uyuşmazlıkları AİHS’nin 8. maddesi kapsamında incelemiştir.

Mahkeme’nin güncel bakış açısını oluşturan pilot karar ise *Ramadan v. Malta*¹⁴ kararı olmuştur. Anılan kararda Mahkeme, devletlerin vatandaşlığa ilişkin kanun yapım süreci ve işlem tesis etme yetkisine takdir yetkisi kapsamında saygı duyduğunu kararında belirtmekle beraber vatandaşlığa ilişkin konularda özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı ile takdir yetkisi arasında makul ve adil dengenin sağlanması gerektiği, tesis edilen işlemlerin demokratik toplum düzenine uygun olması gerektiği sonucuna varmıştır. Mahkeme; anılan uyuşmazlıkta esas bakımından denetim yaparken vatandaşlığa ilişkin düzenlemelelerin hukuka uygunluğunu kanunilik açısından değerlendirmekle beraber, alınan kararlara karşın başvuru yolu olup olmadığı ve tesis edilen işlemin özel hayatı ve aile hayatını doğrudan ilgilendirdiğinden ivedi bir şekilde sonuçlandırıp sonuçlandırmadığını değerlendirmiştir.

¹² Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 05.05.1995 Tarih ve B.No.31414/96 Sayılı *Karashev ve Damily v. Finlandiya* Kararı, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

¹³ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 11.01.2012 Tarih ve B.No.53124/09 Sayılı *Genovese v. Malta* Kararı, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

¹⁴ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 21.06.2016 Tarih ve B.No.76136/12 Sayılı *Ramadan v. Malta* Kararı, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

*Ghoumid and Others v. France*¹⁵ kararında ise Mahkeme, terör suçu nedeniyle vatandaşlığı sona erdirilen başvuru hakkında tesis edilen işlemde, Devletin egemenlik hakkına saygı duyarak işlemin keyfi olarak tesis edilip edilmediği yönünde değerlendirmede bulunmuştur.

Mahkeme başka bir yaklaşım açısı getirerek, *Petropavlovskis v. Letonya*¹⁶ kararında vatandaşlık başvurusu reddedilen başvuru hukuki uyumsuzluğunu incelerken, Devlet ile vatandaş arasında aranan “*sadakat bağı*” üzerinde durarak AİHM, vatandaşlığa alınırken aranan sadakat kavramını, iktidarda olan hükümete sadakatten çok vatandaşlığa alınacak kişilerde olması gereken, Devlete ve onun anayasasına sadakat olarak yorumlamıştır.

*Ahmadov V. Azerbaijan*¹⁷ davasında Mahkeme, *Genovese/Malta* kararına atıfta bulunarak, Sözleşme'nin 8. maddesi anlamında “*özel hayat*” kavramının, kişinin fiziksel ve sosyal kimliğinin birçok yönünü kapsayan geniş bir kavram olduğunu belirterek, başvurucuya kimlik kartı verilmemesi işlemini, vatandaşlığın iptalinin keyfi olup olmadığı ve iptalin başvuru sahibi açısından sonuçlarının neler olduğu yönünden değerlendirmede bulunmuştur. Mahkeme benzer tavrını *Alpeyeva And Dzhalagoniya V. Russia*¹⁸ başvurusunda da sürdürerek vatandaşlığın iptal edilmesine ilişkin işlemin 8. maddeyle ilgisinin yadsınamaz olduğundan bahisle, başvuruyu keyfilik yönünden değerlendirmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin konuya ilişkin bakış açısı değerlendirildiğinde; vatandaşlık işlemlerini, Mahkeme'nin konu yönünden incelenmesinin olanaklı olmadığı görüşünden yola çıkılmışken,

¹⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 25.06.2020 Tarih ve B.No.52273/16 Sayılı *Ghoumid and Diğerleri v. Fransa* Kararı, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

¹⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 13.01.2015 Tarih ve B.No.44230/06 Sayılı *Petropavlovskis v. Letonya* Kararı, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

¹⁷ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 30.01.2020 Tarih ve B.No.32538/10 Sayılı *Ahmadov v. Azerbaycan* Kararı, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

¹⁸ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 12.09.2018 Tarih ve B.No.7549/09 Sayılı *Alpeyeva ve Dzhalagoniya v. Rusya* Kararı, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

günümüzde tesis edilen işlemlerin 8. madde kapsamında değerlendirilmesi kabul edilmiştir. Mahkeme değerlendirme yaparken, taraf devletlerin ulusal egemenlik yetkisi kapsamında iç düzen ve kanun yapım sürecine saygı gösterirken tesis edilen işlemlerin demokratik toplum düzenine uygunluğuyla, sınırlandırılan hak ile sınırlandırma sebebi arasında adil ve makul dengenin olup olmadığı denetlenmiştir. Bunun da yanı sıra yukarıda izah olunduğu üzere Mahkeme'nin yaklaşım açısı arasında vatandaşlık işlemlerinde birey ile Devlet arasında sadakat bağının da bulunup bulunmadığı yönünde tetkikte bulunarak taraf devletlerin ulusal egemenlik yetkisinin göz ardı edilemeyeceği yönünde yorumda bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesi, vatandaşlığa kabul ile ilgili uyuşmazlıkların ne medeni hak ve yükümlülöklere ne de suç ithamına ilişkin olmadığından bahisle Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında kalmadığından bahisle konu yönünden yetkisizlik kararı verdiği kararı mevcuttur¹⁹. Anılan kararda Yüksek Mahkeme tarafından dikkat çeken bir diğer husus ise vatandaşlığa ilişkin uyuşmazlıkların devletin egemenlik yetkisinin tezahürü ve *müdahaleye kapalı bulunan çekirdek alanlardan* olduğu yorumudur.

Anayasa Mahkemesi, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına geçme talebinin reddedilmesi nedeniyle aile hayatına saygı hakkı ve adil yargılanma hakkının ihlali sebebiyle yapılan Elmaz Kııımlı Başvurusunda²⁰; 02/06/2013 tarihinde Türk vatandaşı ile evlenen Ukrayna vatandaşı başvıırucunun, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına geçme başvıırusunun, başvıırucu hakkında yapılan arşiv araştırması neticesinde herhangi bir bilgi bulunamamasına karşıı Türk vatandaşı eşı ile ilgili olarak istihbari mahiyette bilgiler bulunması nedeniyle reddine ilişkin işleme karşıı açılan davanın reddedilmesi konusu incelenmiştir.

¹⁹ Anayasa Mahkemesi, 04.05.2020 Tarih ve B.No.2018/24825 Sayılı Aynura Safarzade Kararı, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

²⁰ Anayasa Mahkemesi, 21.10.2020 Tarih ve B.No.2018/35678 Sayılı Elmaz Kııımlı Kararı, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Yüksek Mahkeme tarafından, aile hayatına saygı hakkı kısmı açıkça dayanaktan yoksun kabul edilirken, adil yargılanma hakkına ilişkin başvurusu yönünden ise adil yargılanma hakkına yönelik güvencelerin medeni hak ve yükümlülöklere ilişkin olmasına bağılı bulunması gerektiğinden, vatandaşlık hakkına ilişkin başvurularda adil yargılanma hakkının kapsamında olmadığından bahisle, başvurunun kabul edilemez nitelikte olduğı yönünde karar vermiştir.

Yüksek Mahkeme güncel tarihli A.S. Başvurusunda²¹ ise, başvuru iyi ahlak sahibi olma şartının sağlanmadığı gerekçesiyle vatandaşlığa alınma talebinin reddedilmesi nedeniyle özel hayata saygı hakkının ihlal edildiğinden bahisle bireysel başvuruda bulunmuştur. Uyuşmazlıkta, Rusya Federasyonu uyruklu başvuru, Türk vatandaşlığı kazanmak amacıyla 3/2/2016 tarihinde İçişleri Bakanlığına (İdare) başvurmuş, başvuru hakkında Ankara İl Emniyet Müdürlüğü tarafından 26/01/2017 tarihli Vatandaşlık Tahkikat Formu düzenlenmiştir. Anılan Tahkikat Formunda tapusu T.K. isimli şahsa ait olan dairesinin başvuru devri ile başvuru mülk edinme amaçlı ikamet tezkeresi verildiğı belirtilmiştir. Bununla birlikte başvuru evli olan Türk vatandaşı T.K. ile yaklaşık 13 yıldır birlikteliğinin olduğı, geçiminin T.K. tarafından sağlandığı, ikametgâhı için geçerli olan hayat sigortası poliçesinin T.K. tarafından ödendiğı belirtilerek başvuru nun yaşantısının Türk örf ve âdetlerine uygun olmadığı vurgulanmıştır. Ankara İl Emniyet Müdürlüğünce düzenlenen 26/01/2017 tarihli Bilgi Alma Tutanağı'nda başvuru; Türkiye'de kalmak amacıyla U.O. ile formalite evlilik yaptığını, T.K. ile 13 yıldır birlikteliğinin olduğunu ve T.K.'nin evli olduğunu bildiğini belirtmiştir. T.K.'nin kendisine ev aldığı ve geçiminin T.K. tarafından sağlandığını vurgulayan başvuru, mülk edinmeden kaynaklı ikamet izninin bulunduğunu ifade etmiştir. İdare tarafından 15/09/2017 tarihinde başvuru nun iyi ahlak sahibi

²¹ Anayasa Mahkemesi, 03.03.2022 Tarih ve B.No.2018/31431 Sayılı A.S. Kararı, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

olmadığı gerekçesiyle 29/05/2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 10. maddesine dayanılarak başvurunun reddine karar verilmiştir. Başvurucu, işlemin iptali istemiyle açtığı davada; Türkiye'de ikamet ettiği süre boyunca iyi ahlak sahibi olmadığını gösteren somut bilgi veya belge bulunmadığını, vatandaşlık başvurusunun gerekçesiz bir şekilde reddedildiğini ileri sürmüştür. Ankara 9. İdare Mahkemesi tarafından 12/04/2018 tarihinde verilen kararla; başvuru hakkında yürütülen tahkikatın sonucuna ilişkin tespitlere yer verildikten sonra başvurunun Türk vatandaşı olan evli bir şahısla 13 yıldır birlikteliğinin bulunduğu ve geçiminin bu şahıs tarafından sağlandığı hususunun sabit olduğu gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. Yaşadığı evlilik dışı birlikteliğin Anayasal koruma altında olan aile kurumunu zedeleyici ve Türk toplumunun millî ve manevi değerlerine aykırı olması, bu durumun toplumca hoş karşılanmasına imkân bulunmaması nedeniyle başvurunun Türk vatandaşlığını kazanma şartlarından iyi ahlak sahibi olma koşulunu sağlamadığı sonucuna ulaşılmıştır. İlk derece mahkemesinin anılan kararına karşı başvuru tarafından Bölge İdare Mahkemesine başvurulmuş ancak istinaf incelemesi de Mahkeme kararının usule ve hukuka uygun olduğundan bahisle reddedilmiştir. Olağan kanun yollarını tüketen davacı tarafından özel hayata saygı hakkının ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuruda bulunmuştur.

03/03/2022 tarihinde Anayasa Mahkemesince başvurunun özel hayata saygı hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Yüksek Mahkeme anılan kararında *“Derece mahkemesi tarafından başvurunun iyi ahlak sahibi olma şartını taşımadığına yönelik gerekçe, başvurunun Türk vatandaşı olan evli bir şahısla 13 yıldır birlikteliğinin olması hususuna özgülenmiştir. Bununla birlikte başvurunun uzun süredir Türkiye'de yasal olarak kaldığı, bu süreçte kamu düzenini bozacak faaliyetlerinin olup olmadığı hususlarının birlikte değerlendirilerek vatandaşlığa kabul için gerekli olan şartların oluşup oluşmadığının tartışıl-*

ması, kamu menfaatiyle kişinin menfaati arasında adil bir denge kurulması açısından elzemdir. Bu hususlarda herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulmadığı, başvurucunun iyi ahlak sahibi olma şartını sağlayıp sağlamadığına ilişkin olarak derece mahkemesince bu doğrultuda bir araştırma yapılmadığı görülmüştür. Buna göre somut olayda başvurucunun evlilik dışı birlikteliğinden hareketle 5901 sayılı Kanun'da yer alan iyi ahlak sahibi olma şartını sağlamadığına yönelik gerekçeden hareketle vatandaşlık talebinin reddedilmesiyle ortaya çıkan özel hayata saygı hakkına yönelik müdahalenin ilgili ve yeterli bir gerekçe içermediği ve bu bağlamda demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.” yönündeki gerekçesi ile aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Yüksek Mahkeme kararında her ne kadar ilk derece mahkemesi tarafından iyi ahlak sahibi olma şartını sağlayıp sağlamadığına ilişkin olarak bir araştırma yapılmadığı yönünde tespitte bulunmuşsa da başvuru tarafından, kendisinin formalite evlilik yaptığını, birlikte olduğu kişinin ise evli olduğunu bildiğini ikrar etmiş olup ikrarın aksini tevsik edici bir bilgi ve belge olmaksızın mahkemenin araştırma yapması usul ekonomisi ilkesiyle bağdaşmasına olanak bulunmamaktadır. Başvurucu hakkında düzenlenen Vatandaşlık Tahkik Formu'nda da geçiminin evli şahıs tarafından karşılandığının sabit olduğu, başvuru tarafından durumu tevsik edici bilgi veya belgenin dava dosyasına yansıtılmadığının görülmesiyle ilk derece mahkemesinin, bu durum karşısında -kanımızca- araştırma yapılması gereken bir husus bulunmaktadır.

Anılan kararın idare açısından yönlendirici bir diğer gerekçesini ise “*karar mercilerinin -toplumsal yapıda zaman içinde meydana gelen değişimin ve gelişmelerin bir sonucu olan yaşam biçimlerindeki çeşitliliği de gözetmek suretiyle somut olayın özelliklerine göre vatandaşlığa kabul hâlinde kamu düzeni bağlamında oluşacak sakıncaları yeterli ve ilgili gerekçe ile açıklamaları beklenir*” kısmı oluşturmaktadır.

Karşılaştırmalı hukuk açısından değerlendirme yapıldığında, çağdaş birçok ülkenin hukukunda dahi evli bireylerin, aile hayatına sadakat yükümlülüğünü ihlal edici nitelikte davranışta bulunması yasaklanmış olup bu durumun hilafına davranışlar, ahlaki boyutta kınanmakla birlikte “*medeni hak ve yükümlülükler*” bakımından müeyyide-leri bulunmaktadır. Buna karşın Yüksek Mahkeme tarafından yaşam biçimliliğinin çeşitlenmesi gerekçe gösterilerek evli bireylerin birbirleriyle ilişki kurabileceği yönünde anlaşılan yorumu, 1982 Anayasasında; “*Aile, Türk toplumunun temelidir.*” yönünde hüküm bulunan bir ülkenin yargı merci için -kanımızca- çok ayırksı bir yorum olmuştur. Öte yandan başvuru konusu olay Sözleşme’de koruma altına alınan “Aile Hakkı” kapsamında değerlendirildiğinde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nce ortaya konulmuş olan testlerin somut olaya uygulanması halinde hakkı ihlal edici bir durumun olmadığı konusunda kuşku bulunmamaktadır.

Bunun yanı sıra, Anayasa Mahkemesi tarafından A.S. başvurusunda, “*başvurucunun iyi ahlak sahibi olma şartını sağlayıp sağlamadığına ilişkin olarak derece mahkemesince bu doğrultuda bir araştırma yapılmadığı görülmüştür.*” şeklinde içtihatla bulunularak uluslararası mahkemelerin dahi yapmadığı yorumu yapılmıştır. Oysaki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından *Handyside V. The United Kingdom*²² başvurusunda, imza devletlerin toplumsal olguları değerlendirme konusundaki takdir yetkisi ele alınmıştır. Anılan kararda Mahkeme tarafından müstehcenlik gibi toplumun ahlak yapısını ilgilendiren konuyla ilgili olarak: “*Özellikle, çeşitli Sözleşmeciler Devletlerin iç hukuklarında tek tip bir Avrupa ahlak anlayışı bulmak mümkün değildir. Ahlakın gereklerine ilişkin kanunların bakış açısı, zamandan zamana ve yerden yere farklılık göstermektedir; özellikle de bu konudaki görüşlerin hızlı ve geniş kapsamlı bir evrimle karakterize edildiği çağımızda, Devlet yetkili-*

²² Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 07.12.1976 Tarih ve B.No.5493/72 Sayılı *Handyside v. Birleşik Krallık* Kararı, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

leri, ülkelerinin hayati güçleriyle doğrudan ve sürekli temas halinde olmaları nedeniyle, prensipte, bu gerekliliklerin tam içeriği ve ayrıca bir düzenlemenin "gerekliliği" konusunda görüş verme konusunda uluslararası yargıçtan daha iyi bir konumdadır." yorumu yapılmıştır. Bu görüş doğrultusunda; Yüksek Mahkeme tarafından iyi ahlakla ilgili konunun araştırılmamasına ilişkin hususa menfi yönde dikkat çekilmesi, AİHM tarafından devletin yetkili organlarına takdir yetkisi tanınan hususta, takdir yetkisini ortadan kaldıracabilecek niteliktedir.

Öte yandan Anayasa Mahkemesinin aynı kararında (çalışmamızda aktarıldığı üzere) toplumsal yapıda meydana gelen değişim ve gelişim sonucunda karar vericilerin toplumsal yapıdaki çeşitliliği doğrultusunda, evli kişilerin aile hayatlarından bağımsız olarak birliktelik yaşamalarının iyi ahlak sahibi olmama olarak yorumlanmasının özel hayata saygı hakkını ihlal ettiği yönünde içtihatla bulunmuştur.

Ülkemizdeki mer'î mevzuat doğrultusunda aile ve nesebe ilişkin uyuşmazlıklar kamu düzeninden sayılmaktadır. Kanun koyucunun bu hususa verdiği ehemmiyet, kanun yazım dilinden de çıkarılacağı gibi uyuşmazlıklarda uygulanan usul kurallarında resen tahkik ilkesinin uygulanmasıyla da anlaşılmaktadır. Anayasa'da yer alan açık hüküm doğrultusunda da aile, Türk toplumunun temeli olarak kabul edilmiştir. Ayrıca ailenin huzur ve refahının sağlanması yönünden Devlete pozitif yükümlülük yüklenirken; ailenin planlanması hakkında da tedbirler alınması konusunda emredici hüküm ihtiva edilmiştir.

Bu doğrultuda Dünya milletleri ailesinin şerefli bir üyesi olan Türkiye Cumhuriyeti, en az diğer Dünya milletleri gibi aile hayatına önem verdiği gibi diğer milletlerden farklı olarak da kadimden gelen gelenekle aile ve aile düzeni her zaman Devlet örgütlenmesinin önceliği olmuştur. Bu minvalde toplumsal yapıda, değişiklik ya da çeşitlilik meydana gelmiş olsa da bu değişim aile düzeni içerisindeki dinamikler içerisinde olmuş olup Türk örf ve adetini yansıtan aile düzeni kendini muhafaza edegelmiştir. Yüksek Mahkemenin yorumunun aksine, gayrı

meşru ilişkiler, Türk töresine hiçbir zaman uygun olmadığı gibi aile yapısındaki dinamiklerin milletimizden farklı olduğu ülkelerde dahi evli bireylerin birbirleriyle ilişki yaşamasının hukuk düzeni önünde kabul edilebilir bir tarafı bulunmamakla beraber özellikle bu olgunun vatandaşlık gibi Devletin ulusal egemenlik yetkisinin olduğu bir alanda hak kazanma konusunda takdir yetkinin denetlenmesi söz konusu olmamaktadır.

IV. VATANDAŞLIK HUKUKUNUN MEVZUATTAKİ YERİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Türk Anayasa tarihi açısından egemenlik yetkisi değerlendirildiğinde; 20/01/1921 tarihinde 85 sayılı Kanun ile Millet Meclisi tarafından kabul edilen Kanunla, Türk Tarihi'nin egemenlik yetkisinin millete tevdi edildiği ilk anayasa olan Teşkilat-ı Esasiye'nin 1. maddesinde *"Hâkimiyet bilâ kaydü şart milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir."* şeklinde hüküm tesis edilmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2018: 3). Cumhuriyet'in ilanına müteakip 20/04/1924 tarihinde 491 sayılı Kanun'la kabul edilen Teşkilat-Esasiye'nin 3. maddesinde ise egemenlik yetkisi özünü koruyarak *"Hâkimiyet bilâ kaydü şart Milletindir."* şeklinde düzenlenmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2018: 8). Cumhuriyet Dönemi'nde millete ilk kez sosyal haklar tanıyan ve 09/07/1961 tarihinde 334 sayılı Kanun'la kabul edilen Anayasa'da egemenlik yetkisinin millete ait olduğu, Türkçeleşmiş haliyle, 4. maddede *"Egemenlik kayıtsız şartsız Türk Milletindir."* şeklinde aynen kabul edilmiştir. Mer'i anayasada ise milliyetçilik unsurunun subjektif unsurunun topluma hissettirilmesi amacıyla egemenlik yetkisine ilişkin hüküm 6. maddede *"Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir."* halini almıştır.

Hukukumuzda Türk Vatandaşlığına ilişkin yasal düzenlemeler Osmanlı Dönemi'nde hazırlanmış olan Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi, Cumhuriyet'in ilanından sonra 5 yıl daha yürürlükte kalmış, Cumhuriyetin ilk vatandaşlık kanunu olan 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 23 Mayıs 1928 tarihinde yürürlüğe girmesiyle mülga

olmuştur. 1964 yılında kabul edilen, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile 1961 Anayasası'nda öngörülen ilkeler ışığında uluslararası düzeyde çağdaş yeni bir uyrukluk kanunu kabul edilmiştir. 29 Mayıs 2009 tarihli 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ise halen vatandaşlığa ilişkin çözümünde uygulanagelen kanunu oluşturmaktadır.

Gerek 403 sayılı gerek ise 5901 sayılı Kanun'da hem doğum hem de soy bağı esasıyla vatandaşlığın iktisabı kabul edilmekle beraber paralel düzenleme olarak her iki Kanun'da da vatandaşlığın sonradan idari işlem ile kazanılması kanun koyucu tarafından kabul edilmiştir. Türk vatandaşlığının sonradan iktisap yöntemlerinden birisi de her iki Kanun'da da ortak olarak *“evlenme yoluyla”* kazanma oluşturmaktadır. 403 sayılı Kanun'un 5. maddesinde Evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılması düzenlenmiştir. İlgili hüküm *“Bir Türk ile evlenen yabancı kadın Türk vatandaşlığına geçmek istediğini bildirdiği veya vatan-sız bulunduğu veyahut evlenmekle eski vatandaşlığını kaybettiği takdirde Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır.”* şeklindeydi. Kanun hükmünde açıkça görüldüğü üzere seçme hakkı yalnızca kadına tanınmış, erkeğe tanınmadığı için eşitlik ilkesi kapsamında eleştirildiğinden Kanun'da değişiklik yapılmıştır (Bahadır, 2008: 102).

2003 yılında 4866 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile kanun koyucu iradesini şu şekilde ortaya koymuştur: *“Bir Türk vatandaşı ile evlenme, kendiliğinden Türk vatandaşlığını bahşetmez. Ancak, bir Türk vatandaşı ile evlenme nedeniyle Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılar, en az üç yıldan beri evli olmaları, fiilen birlikte yaşamaları ve evliliğin devamı kaydıyla, yurt içinde en büyük mülki idare amirliklerine, yurt dışında ise Türk konsolosluklarına yazılı olarak başvuruda bulunabilirler. Başvuru üzerine İçişleri Bakanlığınca yapılacak inceleme ve soruşturma sonucunda, aranan şartları taşıdıkları anlaşılan kişiler, bu durumun tespitine ilişkin karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanırlar. Ancak, bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancı, evlenmekle eski vatandaşlığını kaybediyorsa Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır. Evlilik yoluyla Türk vatandaşlığını kazananlar, evlenmenin butlanına*

karar verilmesi halinde, akitte hüsnüniyetli iseler Türk vatandaşlığını muhafaza ederler. Butlanına karar verilmiş evlenmeden olan çocuklar ana veya babaları hüsnüniyetli olmasalar dahi Türk vatandaşlığını muhafaza ederler. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulunca çıkartılacak yönetmelikle belirlenir.”²³ İlgili Kanun’un verdiği yetkiye dayanılarak çıkarılan 11/2/1964 tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun uygulanmasına ilişkin Yönetmelik²⁴ düzenlenmiş, ilgili yönetmelikte evlenme yolu ile vatandaşlık kazanılmasına ilişkin 8. maddede yer alan hükümlerin yanı sıra 10. maddesinde yetkili makam kararı ile kazanılacak vatandaşlık hükümlerine uygulanacak genel nitelikte hüküm olarak “Vatandaşlığa alınmasını isteyen yabancılar (uyruklu veya uyruksuz) aşağıdaki yedi bentte yazılı niteliklerin hepsini haiz iseler Bakanlar Kurulu kararı ile Türk vatandaşlığına alınabilirler. Bu şartları tamamen taşımış olmak vatandaşlığa alınmak için başvuran kişiye kesin bir hak bahsetmez. Devletin egemenlik hakkını ilgilendirdiğinden alınıp alınmaması Bakanlar Kurulunun takdirine bağlıdır.” hükmü yer almıştır.

29/05/2009 tarihinde kabul edilen 5901 sayılı mer’i Vatandaşlık Kanunu’nda ise evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılması yetkili makam kararı ile vatandaşlık kazanma yolları arasında sayılmıştır. Kanun’un ilgili maddesinde evlenme yolu ile vatandaşlık kazanmanın şartları 16. maddede “(1) Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir. Başvuru sahiplerinde; a) Aile birliği içinde yaşama, b) Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama, c) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama, şartları aranır.” şeklinde düzenlenmiştir. 5901

²³ <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/turk-vatandasligi-hakkinda-kanun-403>, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

²⁴ RG, 1 Temmuz 1964, Sayı 11742

sayılı Kanun, evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasının şartları konusunda büyük ölçüde benzer şartlar ortaya koymuştur.

Ancak önemli bir gelişme olarak ilgili Kanun'un 10. maddesine eklenen hükümle önceki Kanun'a dayanılarak çıkarılan Yönetmelik'te yer alan *"şartları tamamen taşımış olmak vatandaşlığa alınmak için başvuran kişiye kesin bir hak bahşetmez."* kuralını, yeni kanunun düzenlenmesi aşamasında kanunileştirerek, hem önceki Kanun dönemindeki tavrını sürdürmüş hem de yönetmelikte yer alan hükmü kanunlaştıracak vatandaşlığın iktisabı konusunda, Devletin ulusal egemenlik yetkisini yasalaştırarak idarenin takdir yetkisine önem vermiştir. Anılan Kanun hükmü 5901 sayılı Kanun'un 10. maddesinde: *"Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir yabancı, bu Kanunda belirtilen şartları taşıması halinde yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilir. Ancak, aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamaz."* şeklinde düzenlenmiştir. Hemen her ülkede, kanun koyucu az ya da çok *"minimis non curat pretor"* ilkesine uyararak, düzenleyici konularda genel prensipleri belirler ve bunun uygulanmasını Yürütme'ye bırakır (Marcel, 1969: 643). 5901 Sayılı Kanun'un düzenlenmesinde de anılan kural göz önüne alınarak Kanun Koyucu tarafından kural ihdas edilerek uygulama işlemi tesis edilmesi idareye bırakılmıştır.

Bunun yanı sıra 5901 sayılı Kanun'un genel gerekçesinde vatandaşlığa ilişkin düzenlemelerde Devletin ulusal egemenlik yetkisinin bulunduğu, anılan yetkinin düzenlenen kanunda da kabul edildiği, teklif edilen Kanun tasarısında bu yetkiden feragat etmemekle beraber, vatandaşlığa ilişkin düzenlemelerde devletin egemenlik yetkisi ile uluslararası teamül ve genel ilkeler arasında adil dengenin öngörüldüğü kabul edilmiştir. Anılan tasarının gerekçesi, hükümet tarafından şu şekilde açıklanmıştır: *"Vatandaşlıkla ilgili düzenlemelerin devletin egemenlik hakkının bir sonucu olduğu ve vatandaşlığın belirlenmesinde devletin mutlak bir yetkisinin bulunduğu genel bir ilkedir. Bu yüzden her devletin, kimlerin kendi vatandaşı olacağını belirleme ve bunlarla ilgili*

*düzenleme yapma özgürlüğü vardır. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinin 1 inci maddesi bunu açıkça ifade etmiştir. Adı geçen sözleşmeye göre; "Her devlet, kimlerin kendi vatandaşı olduğunu, kendi hukuku uyarınca kendisi belirler." Devletin bu yetkisinin tek istisnası ise, devletin yaptığı düzenlemelerin, uluslararası sözleşmelere, uluslararası teamül hukukuna ve vatandaşlıkla ilgili genel olarak kabul edilmiş hukuk ilkelerine aykırı olmamasıdır."*²⁵

Kanun Koyucunun süregelen iradesinden anlaşıldığı üzere Türk vatandaşlığının kazanılması yetkisinin kullanılması aşamasında, Devletin ulusal egemenlik yetkisi olduğunu gerek Mülga 403 sayılı Kanun döneminde gerek ise 5901 sayılı Kanun döneminde; yabancıнын kanunda yer alan şartları taşıması durumunda dahi vatandaşlığın kazanılması yönündeki ilgili hakkın mutlak bir hak olmayıp devlete bu konuda bir takdir yetkisini tanındığı kabul edilmiştir. Türk vatandaşlığı statüsünün, sadece yükümlülükler ve haklardan oluşmadığı 1982 Anayasası'nın dibace kısmında yer alan "*Topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu...*" kanunların birlikte değerlendirilmesi olgusuna dayanan sistematik yorum ilkesi ile anlaşılmaktadır. Öyle ki; dibace kısmında yer alan tanımlamayla vatandaşlığın, milli duyguları da içerisinde barındıran hukuki yönüyle beraber sosyolojik yönü de olan bir statü olduğu ortaya konulmuştur.

Kanun'un ilk cümlesindeki idarenin geniş takdir yetkisine ilişkin açıklamalardan sonra hükümde yer alan maddi şartların incelenmesine geçtiğimizde; öncelikli olarak bir Türk vatandaşıyla üç yıldır evli olunmasını ve evliliğin devam etmesi gerektiği, aile birliği içinde yaşama, evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama, milli

²⁵ Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı ve İçişleri Komisyonu 23. Dönem 2. Yasama Yılı Sıra Sayısı: 90

güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek halin bulunmaması şartlarının kümülatif olarak bulunması gerekmektedir.

A. Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılması İçin Gerekli Şekli Şartlar

1. Üç Yıl Evlilik Süresi ve Evliliğin Devam Etmesi

Üç yıllık süre koşulunun resmi nikah tarihinden itibaren başlamak üzere hesaplanması gerekmekte olup bunun yanı sıra sürenin de başvurunun yapıldığı tarihte kanımızca ikmal edilmiş olması gerekmektedir. Ayrıca hükümde açıkça evliliğin devam ediyor olması da aranmıştır. Nitekim Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 25. maddesinde evliliğin boşanma ile sona erdiğinin tespiti halinde başvurunun kabul edilmeyeceği hükme bağlanmıştır. Boşanma kararı kesinleşmeden icra edilmeyecek ilamlardan olduğundan ilk derece mahkemesi tarafından verilen boşanma kararının kanun yolu incelemesi sırasında yapılacak başvuruların değerlendirilmesi aşamasında ihtilaf çıkması muhtemel olabilecektir.

2. Aile Birliği İçinde Yaşama

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 185. maddesinin üçüncü fıkrasında eşlerin birlikte yaşamasının bir zorunluluk olduğu emredici hükümle ortaya konulmuştur. Evlilik Birliği, evlenme ile eşler arasında kurulan yaşam birliğini, yaşam ortaklığını ifade eder. Doğal olarak, bu birlik, ortak yaşamı da gerekli kılmaktadır. Ortak yaşamın klasik görünüm biçimi de, eşlerin ortak bir konutta, aynı çatı altında evlilik yaşamlarını sürdürmeleridir (Havutçu, 2005: 36).

Evliliğin temel amaçlarından biri yaşamın birlikte idame ettirilmesi olmasına karşın eşlerin farklı ikametlere sahip olabilmesine yasalar cevaz vermektedir.

Düzenlemeden anlaşılması gereken, aile birliğinin sürdürülmesidir, öyle ki bir önceki şart ile birlikte değerlendirildiğinde her ne kadar eşler arasında boşanma kararı verilmemiş olsa da Medeni Kanun'un

170 ve devam hükümleri uyarınca ayrılık kararı verilmiş olması ihtimali de bulunmaktadır. Bu durumda kanımızca aile birliği içinde yaşama şartı sağlanamamış sayılmalıdır.

Bunun yanı sıra *formalite* evliliklerin engellenmesi amacıyla da anılan şartın arandığının kabulü gerekmektedir. Nitekim Danıştay bir kararında²⁶; evliliğin resmi olarak sekiz yıl sürmesine karşın eşin çoğu zaman evde bulunmadığı, halen çocuklarının bulunmamasını evliliğin *formalite* olduğunu tevsik edici ilgi olarak kabul etmiştir.

3. Evlilik Birliği ile Bağdaşmayacak Bir Faaliyette Bulunmama

Evlilik birliğiyle bağdaşmayacak faaliyetin tespiti Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 8. maddede düzenlenen özel hayata saygı hakkı ve Anayasa'nın 20. maddesinde düzenlenen özel hayatın gizliliği hakkına saygı duyularak tespiti ve değerlendirilmesi yapılması gereken bir husustur. Anılan şartın değerlendirilmesinde Devletin ulusal egemenlik yetkisi ile özel hayata saygı hakkı arasında adil ve makul dengenin kurulması önem arz etmektedir. Öte yandan çalışmanın *yargı kararlarında evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması* kısmında değerlendirildiği üzere yargı kararlarında anılan hususun değerlendirilmesi konusunda evlilik tarihinden önceki davranışlar da şartın yerine getirilmesinde değerlendirme konusu yapılmıştır.

4. Milli Güvenlik ve Kamu Düzeni Bakımından Engel Teşkil Etmeme

Kişilerin düzen, güven ve barış içinde yaşama gereksinimleri kamu düzeni kavramını ortaya çıkarmıştır (Çağlayan, 2023: 282). Klasik idare hukuku bağlamında kamu düzeni kavramının unsurları; güvenlik, dirlik ve esenlik, genel sağlıktan oluşmaktadır. Anılan unsurların sağlanması genel idare hukuku esasları kapsamında, idarenin asli ve temel yükümlülüğünü oluşturmaktadır. Kamu düzeninin varlığından

²⁶ Danıştay 10. Dairesi, 08.11.2011 Tarih ve E.2007/2465, K.2010/8860 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

bahsedebilmek için anılan unsurların hepsinin birlikte sağlanması gerekmektedir.

Doktrin yönüyle bir tanımlama yapılması gerekirse milli güvenlik devletin bekasının ve refahının sağlanması bunlara yönelik tehdit ve risklere karşı gerekli tedbirlerin alınması, ortak kimlik ve değerlerin korunması suretiyle ulusal çıkarların gerçekleştirilmesi hali olarak tanımlanabilir (Varlık, 2015: 17). Yargıtay²⁷ ise milli güvenlik kavramının gereklerini, *“yalnızca askerî boyutuyla, ülkenin ve ulusun dışarıdan kaynaklanan fiziksel askerî saldırılardan korunmasını değil, içeriden kaynaklanıp mevcut Anayasal düzeni zorla değiştirmeye yönelik tehditlere karşı da korunmayı ve tehdit tehlikesine karşı gerekli ön tedbirleri almayı gerekli kılar”* olarak ortaya koymuştur.

Hangi faaliyetlerin milli güvenlik ve kamu düzenini bozan faaliyetler olduğunu belirleme hususunda idareye verilmiş takdir yetkisinin içeriğini somutlaştırmak bakımından Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun Uygulamasına İlişkin Yönetmelik m.72/5’te Türk vatandaşlığına engel teşkil eden durumlar açıkça sayılmaktadır. Buna göre; anayasa ile kurulu devlet düzenini yıkma yolunda faaliyette bulunan, bu faaliyetlerde bulunanlarla işbirliği yapan veya bunları maddi olarak destekleyen, Türkiye Cumhuriyeti’nin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne karşı yurt içinde veya dışında, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarla ilgili faaliyette bulunan, isyan, casusluk ve vatana ihanet suçlarına katılan; silah ve uyuşturucu kaçakçılığı yapan; insan kaçakçılığı ve insan ticareti yapan veya yapanlarla ilişki içinde bulunan; taksirli suçlar hariç, ertelenmiş, zamanaşımına uğramış, hükmün açıklaması geriye bırakılmış, paraya çevrilmiş veya affa uğramış olsa dahi altı aydan fazla hapis cezası bulunanlar, Türk vatandaşı olamazlar. Hükmünden, taksirli suçlar dışındaki tüm suçlar bakımından ucu açık bir düzenleme yapıldığı; yabancının, Türk vatandaşlığını en-

²⁷ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 20.09.2018 Tarih ve E.2018/2088, K.2018/2728 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

gelleyen söz konusu suçları işlediği zaman ve şartların dikkate alınmadığı; hayatının herhangi bir döneminde, örneğin yaşı küçükken ya da iradesi ortadan kaldırılarak, suça karışmakla evlendiği dönemde bu suçları işlemek arasında bir fark yaratılmadığı anlaşılmaktadır (Çelik, 2022: 402).

Her iki kavram Anayasa’da temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırma sebepleri başlıca olmak üzere kamunun menfaatinin tesis edilmesi amacıyla kullanılan hukuki araçlardır. Nitekim Kanun Koyucu tarafından vatandaşlığın kazanılması konusunda da kullanılmıştır.

V. KARŞILAŞTIRMALI HUKUK YÖNÜNDEN VATANDAŞLIK HUKUKUNDA TAKDİR YETKİSİ

Sara Wallace Goodman tarafından hazırlanan Kasım 2010 tarihli *“Avrupa’da Vatandaşlığa Alma Politikaları: Dahil Etme ve Dışta Bırakma Modellerini Araştırma”* (Goodman’dan aktaran Kaya, 2016: 648) başlıklı çalışmada; ülke örneklerinden hareketle, genel olarak vatandaşlığa alınmanın şartlarını yerine getiren yabancıların vatandaşlığa kabul edilip edilmemesinin ya *“yabancıнын hak kazanmasına dayalı”* ya da *“idarenin takdir yetkisine dayalı”* olmak üzere belli başlı iki sistem üzerine oturduğu belirtilmektedir.

Anılan çalışmadaki ayrım doğrultusunda yabancıнын hak kazanmasına dayalı olarak vatandaşlığın iktisabının kabul edildiği sistemde, başvuruolar tarafından, ilgili kanunda belirtilen şartları taşıyan kişilerin yetkili makama başvurması halinde vatandaşlığı kazandığı vatandaşlık sistemidir. İdarenin takdir yetkisine dayalı vatandaşlık iktisabının kabul edildiği sistemde ise başvuruolar tarafından ilgili yasal şartları taşısa dahi vatandaşlığın kazanılması konusunda idarenin takdir yetkisinin bulunduğu, şartları taşıyan kişilerin vatandaşlığa alınmasında idarenin takdir hakkını kullanarak karar verdiği sistemdir. Çalışmadaki ayrım doğrultusunda; takdir yetkisine dayalı olarak evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanıldığı ülkelere örnek olarak Birleşik Krallık

ve Fransa örnek teşkil ederken, hakka dayalı olarak evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanıldığı ülkeye örnek olarak İsveç verilebilir.

Birleşik Krallık'ta yabancıların evlenme yoluyla vatandaşlık iktisap edebilmesi için, İngiliz Vatandaşlık Kanunu'na²⁸ göre; iyi ahlâk sahibi olması, belli seviyede ülkede kullanılan dillerden (İngilizce, Galce, İskoçça) birini konuşabilmesi, İngiliz toplumuna uyum sağlamış olması ve üç yıl ülkede sürekli ikamet etme şartlarını taşıması halinde yetkili makam takdir hakkına dayalı kararıyla vatandaşlığı kazanabilecektir. Fransa'da ise, evlenmenin vatandaşlık üzerinde mutlak etkisi olmadığı hüküm altına alınmıştır²⁹. Fransız vatandaşıyla evlenen yabancı; en az iki yıl süreyle evlilik birliğini sürdürmüş, Fransa sınırları içerisinde kesintisiz iki yıl süreyle ikamet etmiş olması ile Fransızca bildiğini gösteren mülakatı tamamlamasının ardından aile birliği içinde yaşadığını ispat etmesi halinde vatandaşlık başvurusunda bulunabilecektir. Ancak başvuruda bulunan yabancı şartların hepsine haiz olsa dahi, Fransız Vatandaşlık Hukuku sistemi uyarınca yetkili makamın vatandaşlığın kazanılması konusunda takdir yetkisi bulunmaktadır. Birleşik Krallık ve Fransa örneklerine karşın İsveç Vatandaşlık Hukukunda³⁰, kanunda yer alan şartları taşıyan kimseler, idarenin takdirine dayalı olmaksızın şartlara haiz olmalarını ispat etmeleri halinde vatandaşlığı kazanmaktadır.

Goodman tarafından hazırlanan çalışmada, 2002 yılına kadar yabancının hak kazanmasına dayalı olarak vatandaşlığın iktisabı sistemi kabul etmiş olan İspanya Krallığı, İspanya Yüksek Mahkemesinin 2002 yılında verdiği kararıyla, yabancıların vatandaşlık müracaatlarının, yabancıların kamu düzenini (*public order*) tehlikeye sokacağı ve

²⁸ British Nationality Act, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/61/2023-12-15>, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

²⁹ French Civil Code, <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

³⁰ The Swedish Citizenship Act, https://migrant-integration.ec.europa.eu/sites/default/files/2011-11/docl_24459_505628945.pdf, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

vatandaşlığı elde etmelerinin milli/ulusal çıkara (*national interest*) uygun olmayacağı gerekçeleriyle reddedilmesini hukuka uygun bularak “idarenin takdir yetkisine dayalı vatandaşlık kazanma” sistemini uygulamaya başlamıştır (Kaya, 2016: 13).

Ülkemiz mevzu hukuk kuralları uyarınca, Goodman tarafından yapılan araştırmaya göre idarenin takdir yetkisine dayalı vatandaşlık kazanılması grubuna dahildir. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu sistematüğinde vatandaşlık, doğumla veya sonradan kazanılmaktadır. Sonradan vatandaşlık kazanılması hallerini ise; yetkili makam kararı, evlat edinilme ve seçme hakkının kullanılması oluşturmaktadır. Kanun’un 16. maddesinde yer alan evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması ise idare tarafından verilecek karara bağılı olarak sonuç doğuracağından, Kanun sistemi içerisinde sonradan yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılmasına dahil olmaktadır. Kanun’un 10. maddesinde Türk vatandaşlığı kazanmak isteyen yabancınn şartları taşıması halinde yetkili makam kararıyla vatandaşlığı kazanabileceğı belirtilmiştir. Kanun Koyucunun kanun yazım dilinden anlaşılacağı üzere, şartların taşınması halinde vatandaşlığın iktisabı yönünde işlem tesis edilmesi yönünde idareye bağılı yetki verilmemiş, takdir hakkı tanınmıştır. Anılan maddenin ilk fıkrasını ikinci cümlesinde; Kanun Koyucu tarafından aranan şartların taşınmasının vatandaşlığın kazanılması yönünde yabancıya mutlak bir hak tanımayacağını açıkça ifade etmiştir. 11. maddede ise, yetkili makam kararıyla vatandaşlık iktisap edilmesi için gerekli olan genel koşullar yer almıştır. Kanun’un 16. maddesinde ise evlenme yoluyla vatandaşlık kazanılması için aranan özel şartlar yer almıştır. İlgili maddenin 16. maddesinde de Kanun Koyucu ‘*Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz.*’ yönünde hüküm tesis ederek evliliğın vatandaşlık kazanılması yönünde mutlak bir hak tanımadığını Fransız Hukukuna benzer yönde ifade etmiştir.

VI. TAKDİR YETKİSİNİN VATANDAŞLIK HUKUKUNDA UYGULANMASI

Kamu hizmetlerini yürütmekle yetkili ve yükümlü olan idareye kamu kudretinden kaynaklanan birtakım üstünlük ve ayrıcalıklar tanınmıştır. İdare, bir yandan idare edilenlere karşı üstün ve ayrıcalıklı yetkilere; diğer yandan da kişilerin etkinlikleri karşısında özel koruma araçları ve yöntemlere sahiptir (Atay, 2018: 439). İdare, tesis ettiği işlemlerin kaynağını kimi zaman Kanun Koyucu tarafından belirlenen konu ve sebep doğrultusunda bağlı yetki ile tesis ederken kimi zaman da takdir yetkisine dayanarak tesis etmektedir. Gözübüyük (2010: 32), idarenin; bir yetkiyi kullanmasının, belli bir şeyi yapmasının ya da belli bir davranışta bulunmasının kesin bir şekilde buyrulması olarak ifade ettiği bağlı yetkinin tersine; yetkiyi kullanmakta veya kullanmasının gereklerini saptamakta az ya da çok serbestisinin bulunmasını yani idarenin birden çok çözüm yoluna sahip olmasını, takdir yetkisi olarak nitelendirmektedir. İdarenin takdir yetkisinin bulunmasındaki yegane amaç, yasama ve yargı işlemlerine kıyasla yönetim görevinin yerine getirilmesi nedeniyle sayısız ve çeşitli işlem tesis etmesidir. İdareye, Kanun Koyucu tarafından takdir yetkisi tanınmasındaki neden mevzuunun sebebine göre değişkenlik göstermektedir. Kanun Koyucu; kimi zaman tesis edilecek işlemin tarafı ile idarenin karşı karşıya geleceğinden, olayın durum ve özelliklerini muhakeme edeceğinden dolayı bu yetkiyi idareye tanımaktayken, kimi zaman da işleyişin yürütülmesi aşamasında görevi yerine getiren erk olmasından kaynaklanmadır. Kimi zaman ise yönetim yetki ve görevinin ifası amacıyla yapılacak planlamaların sıhhatli gelişimi açısından idareye takdir yetkisi tanınmaktadır. Alman idare hukuku doktrininde anılan takdir yetkisine dayalı işlem tesis etme yetkisi “*Planungsermessen*” olarak ifade edilmektedir. Planlama faaliyetleri, doğası gereği geleceğe dönük hedefler içeren işlemlerdir. Bu faaliyetler, hukuki kavramlarla formüle edilmekten ziyade kamusal çıkarların dengelenmesiyle ilgilidir ve çoğu zaman son derecede teknik detaylar içeren, yoğun yönetsel uzmanlık isteyen belgelerdir. Bu nedenle planlama faaliyetleri diğer türlere nispeten en az

yoğunluk içeren yargısal denetime tabi idari işlemlerdir. Normal bir takdir yetkisi içeren işlemlerin denetiminde uygulanan yargısal denetim standartları bunlarda uygulanmaz (Erdem, 2013: 36).

Anayasa'nın açık hükmü doğrultusunda idarenin işlem ve eylemleri yargı yoluna tabi tutulduğundan, takdir yetkisi kullanılarak tesis ettiği işlemlerin de yargılama faaliyetine konu olacağı konusunda tereddüt bulunmamaktadır. Buna karşın takdir yetkisinin, daha geniş görünümü olan ulusal egemenlik yetkisi kapsamında tesis edilen işlemlerin yargı yoluna tabi tutulması konusunda hukuk sistemimiz farklı bir gelişim göstermiştir. Yüksek Yargı tarafından, vatandaşlık işlemleri evvel tarihli kararlarında doğrudan devlet politikasıyla ilgili olmasından kaynaklı olarak hükümet tasarrufu olduğundan bahisle yargı kısıtı olarak kabul edilip incelemekten imtina edilmiştir. Bu yaklaşıma örnek olan kararda: "[1041 sayılı Kanun uyarınca Bakanlar Kurulunca tabiiyetten iskatlarına dair karara dava açılması üzerine] 1041 sayılı kanunun Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi mevcudiyetini korumak maksadile müesses istisnai bir mahiyet arzylediği cihetle bu kanunun tatbikatı hakkındaki hükümet icraatı hükümet tasarrufları meyanına dahil olup idari kazanın mürakabesinden azada bulunduğu idari dava mevzuu teşkil edemez. Bu itibarla, verilen arzuhalin vazife noktasından reddine ... karar verildi"³¹ yönünde karar verilerek, meselenin istisnai bir konu olduğundan ve yürütmenin devlet politikasını ilgilendirmesi hasebiyle vatandaşlıktan çıkarmaya ilişkin Bakanlar Kurulu kararlarını yargı kısıtı doğrultusunda incelememiştir. İlerleyen süreçte ise Yüksek Yargı tarafından alınan İçtihatları Birleştirme Kurulu kararı doğrultusunda vatandaşlıktan çıkarmaya ilişkin kararların hükümet tasarrufu olmadığından bahisle, kararların yargı yoluna tabi olduğunu kararlaştırmıştır³². Yüksek Yargının sonraki kararlarında ise

³¹ Danıştay Dava Daireleri Umumi Heyeti, 06.12.1938 Tarih ve E.1938/310, K.1938/243 Sayılı Karar. *Kararlar Mecmuası*, Eylül 1939, S. 9, s. 65

³² Danıştay Dava Daireleri Umumi Heyeti, 21.05.1943 Tarih ve E.1940/290, K.1943/83 Sayılı Karar. *Kararlar Mecmuası*, Eylül 1943, S. 22, s. 46 ve Mart 1944, S. 24, s. 34 ve Haziran 1944, S. 25, s. 49.

vatandaşlığa ilişkin meselelerin ulusal egemenlik yetkisi kapsamında değerlendirilmesi ile birlikte incelenmesi sınırlı olarak yapılmıştır. Nitekim Mahkeme tarafından alınan kararında: “*Türk vatandaşlığına alınmak isteyenlerin kanunda öngörülen şartları taşıyor olsalar bile vatandaşlığa alınıp alınmamaları hususunun Bakanlar Kurulunun takdirine bağlı olduğu, Türk vatandaşlığına alınıp alınmama konusunda idareye 403 sayılı Yasa ile tanınan takdir yetkisi, Devletin hükümlerlik hakkının bir sonucu olup; koşulları bulunan herkesin isteği halinde Türk vatandaşlığına mutlak şekilde kabul edilebileceği yolunda mevzuatta herhangi bir hüküm bulunmadığı, bu duruma göre **Devletin milli politikaları dikkate alınarak**, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun tanıdığı takdir yetkisi çerçevesinde davacının vatandaşlığa alınma isteminin reddi yolunda tesis dava konusu edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı*”³³ şeklinde içtihat etmiştir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinde, 11 Mart 1980 tarihindeki toplantıda İdari Makamlarca Takdir Yetkisinin Kullanılması Hakkında R(80)2 numaralı tavsiye kararı³⁴ kabul edilmiştir. Komite, idari makamların faaliyet gösterdiği alanların giderek arttığını ve bu süreçte idarenin sıklıkla takdir yetkisi kullanmak durumunda olduğunu göz önünde bulundurarak anılan tavsiye kararını aldığını açıkladıktan sonra; kapsam, temel ilkeler, usul ve denetime yönelik olarak başkalandırma yaptıktan sonra açıklamada bulunmuştur. Takdir yetkisinin kullanıldığı idari işlem terimi 31 sayılı karara atıfta bulunarak şu şekilde tanımlanmıştır: Kamu gücü kullanılarak alınan, gerçek ya da tüzel kişilerin hak, özgürlük ya da menfaatlerini doğrudan etkileyebilecek mahiyetteki her tür münferit tedbir ya da karar. Takdir yetkisi ise alınacak kararda idari makamın yasal olarak kabul edilebilecek birkaç

³³ Danıştay 10. Dairesi, 23.11.2012 Tarih ve E.2008/7301, K.2012/5974 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

³⁴ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 11.03.1980 tarihli Makamlarca Takdir Yetkisinin Kullanılması Hakkında R(80)2 numaralı Tavsiye Kararı. <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/522/dosya/122-02-202212-49-pm.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

karar içinden en uygun bulduğunu seçebilmesine imkân verecek şekilde idari makama bir dereceye kadar serbesti tanıyan yetki olarak tanımlanmıştır. Takdir yetkisinin denetimine yönelik olarak ise; takdir yetkisi kullanılarak gerçekleştirilen bir işlem, bir mahkeme ya da bağımsız bir kurul tarafından gerçekleştirilecek hukukilik denetimine tabi olması gerektiğini ve işlemin yargısal denetiminden evvel hem hukuki hem de esas yönden karar verme yetkisini haiz bir idari makamın denetiminin engellenmemesi gerektiği, yasalarda takdir yetkisi kullanılarak alınacak bir karar için herhangi bir süre kısıtlamasının öngörülmediği durumlarda idari makamın kararını makul bir süre içinde almaması, bu amaçla yetkili olan bir makamın denetimine tabi olabileceğini, takdir yetkisinin kullanılmasını denetleyen mahkeme ya da diğer bir bağımsız kurulun, görevini yerine getirmek için gerekli bilgileri alma yetkisinin bulunması gerektiği yönünde karar alınmıştır. Anılan tavsiye kararında da görüldüğü üzere Bakanlar Komitesi takdir yetkisi kullanılarak tesis edilen işlemin yargısal denetiminin bağımsız bir kurul/mahkemece yapılması ve denetimin hukukilikle sınırlı kalması gerektiği kabul edilmiştir. Bu kapsamda evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması/kazanılmaması işleminin denetimi hukukilikle sınırlı olarak yapılmasının kapsamı; takdir yetkisinin kullanılmasında keyfilikten uzak olup olmadığı, ölçülülük ilkesine riayet edilip edilmediği ve idare tarafından ortaya konulmuş olguların doğruluğunun araştırılması yönünde yapılabilecektir. Bunun yanı sıra tesis edilen işlemin uluslararası hukuk tarafından korunan temel hak ve hürriyetlere halel getirip getirilmediği de denetlenebilecektir. Ancak bu denetimlerin ötesine geçerek idarenin ortaya koyduğu ve vatandaşlığın kazanılması/kazanılmamasına neden olan olgunun, yapılan denetimlere bir aykırılık bulunmaması halinde idarenin takdir yetkisini ortadan kaldıracığı yönünde karar verilmemesi gereklidir.

Evrensel hukuk kuralları ve uluslararası sözleşmelerle de kabul edildiği üzere vatandaşlıktan çıkarma veya vatandaşlığa kabul işlemleri, devlet olmanın getirmiş olduğu yetkinin kullanılmasıyla beraber

vatandaşını seçme ve onunla doğrudan bağ kurulduğu salt egemenlik yetkisi işlemidir. Bu takdir yetkisi kapsamında tesis edilen işlemlerin dahi yerindelik denetimi yapılması konusunda mer'i düzenlemeler ile açıkça yasaklamalar getirilmişken, takdir yetkisinin daha da kapsayıcı ve denetimin dar yorumlandığı boyutunu oluşturan ulusal egemenlik yetkisi kapsamında tesis edilen vatandaşlık işlemlerinin denetiminin, yerindeliğe varacak boyutta esas incelemesinin sıkı sıkıya yapılması, teknik anlamda idarenin takdir yetkisinin yerindelik denetimine sebebiyet vereceği gibi esas anlamda ulusal egemenlik yetkisini ortadan kaldırarak fonksiyon gaspına varan hukuksuzluğa sebebiyet verebilecektir. Bu nedenle vatandaşlığın kazanılmasına yönelik işlemlerin yargısal denetimde idarenin tespitleri, uluslararası hukuk içtihatları ışığında temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunmamak kaydıyla, takdir yetkisinin klasik idare hukukundaki denetiminden daha dar olarak yapılması kanımızca uygun olacaktır.

VII. YARGI KARARLARINDA EVLENME YOLUYLA TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASI

Gerek hukuk devleti ilkesinin gerek ise AİHS'nin 6. maddesinin amacını gerçekleştirmek, hakları etkili ve uygulanabilir hale getirmek için mahkemeye erişim hakkının tanınması gerekir (Çayan, 2016: 49). İdarenin az ya da çok takdir yetkisine dayanarak tesis etmiş olduğu işlemlerde dayandığı maddi olguların değerlendirilmesinde düşmüş olduğu yanılgılarının, yargısal yolla denetimi, "ölçülülük denetimi" olarak nitelendirmek gerekir (Costa, 1988: 434-435). İdare yargıcı, 1960'lı yıllardan sonra, "fayda-zarar analizi" çerçevesinde, "açık değerlendirme hatası" kavramından yararlanarak bu tür yargısal denetim işlevini kabul etmiştir (Erkut, 2016: 121).

İdari yargı nezdinde, Türk vatandaşlığının kazanılması yönünde, idarenin hükümranlık (egemenlik) yetkisinin bulunduğunu ortaya koyan Ankara Bölge İdare Mahkemesi ilgili Dairesi kararı mevcuttur. Buna ilişkin örneklendirme yapıldıktan sonra özel olarak evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması içerikli kararlar incelenecektir.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesince³⁵; Yemen Cumhuriyeti vatandaşı olan davacıların istisnai olarak Türk vatandaşlığına alınmak istemiyle yaptığı başvurunun reddine ilişkin İçişleri Bakanlığı'nın işleminin denetiminde; istisnai vatandaşlığa kabul konusunda idarenin egemenlik hakkına dayalı mutlak bir takdir yetkisi bulunduğu, bu nitelikteki başvurular evlenme, doğum gibi kişinin bizatihi insan olmaktan kaynaklanan temel haklarıyla ilgili bir olgunun varlığına bağlı olmadığından, istisnai vatandaşlık başvurularının değerlendirilmesinde idarenin hükümlerlik hakkından kaynaklanan takdir yetkisinin daha geniş sınırlarla ifade edilmesi gerektiği, mevzuatta öngörülen tüm şartların sağlanması halinde dahi yabancıyı vatandaşlığa alıp almamanın idarenin takdirinde olduğu, idareye tanınan takdir yetkisinin devletin hükümlerlik hakkının kullanımının doğal bir sonucu olduğundan bahisle davanın reddine karar veren ilk derece mahkemesi kararına karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine karar verilmiştir. Kararda Daire tarafından, istisnai olarak vatandaşlığın kazanılmasını diğer kazanma yollarından ayrı tutarak bu hususta idarenin egemenlik yetkisinin bulunduğu ortaya konulmuştur.

Evlenme yoluyla vatandaşlık kazanılması hakkındaki yargı yoluna başvurulmuş uyuşmazlıkların çoğunun sebeplerini; yabancı hakkındaki istihbari bilgiler, yabancının evli olduğu Türk vatandaşı hakkındaki kurumların olumsuz görüşü veya yabancının geçmişindeki olay veya olgular oluşturmaktadır. Kanun yoluna ilişkin olarak istinaf incelemesinin yapılmasını öngören 2016 yılındaki değişiklikten evvel, uyuşmazlık konusu hususlara ilişkin kanun yolu incelemesi Danıştay Dairelerince yapılmaktayken; mer'i uygulama uyarınca evlenme yoluyla Türk Vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin olarak uyuşmazlıklar, Ankara Bölge İdare Mahkemesi ilgili dairesince kesin olarak çözümlenmektedir.

³⁵ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 31.12.2024 Tarih ve E.2024/4355, K.2024/9343 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunca çözümlenmiş olan uyuşmazlıkta; davacının evli olduğu ve evliliğinin menfaat karşılığı yapılmış bir evlilik olmadığı, eşiyle müşterek bir çocuğunun bulunduğu ve mülakat sonucunda kanaatin olumlu yönde olması ile vatandaşlığın kazanılması için şartları taşıdığının tespit edilmesine karşın; İstihbarat Teşkilatınca yapılan arşiv araştırmasında evli olduğu eşinin, kendi ağabeyi ile uyuşturucu madde ticareti yaptığı, uyuşturucu ticareti yapabilmek için Kongre-GEL (PKK/KCK) mensuplarıyla iltisaklı olduğu, eşinin ağabeyinin Hollanda ile bağlantılı uyuşturucu kaçakçılığı tespitleri neticesinde evlenme yoluyla vatandaşlık kazanılması başvurusunun reddi işlemi, derece mahkemesince iptal ile sonuçlandırılmasına müteakip davalı idarenin kanun yolu başvurusu neticesinde değerlendirmede bulunulmuştur. Kurulca anılan uyuşmazlığa ilişkin olarak; Türk vatandaşlığına kabul edilme konusunda Devletin ulusal egemenlik yetkisinin olduğu, davacı ve eşi hakkındaki kayıtların değerlendirildiği, Kanun'un 10. maddesinin idareye takdir yetkisi tanıdığından bahisle dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.³⁶ Anılan kararda görüldüğü üzere, Yüksek Mahkeme tarafından

³⁶ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 24.11.2016 Tarih ve E.2015/4697, K.2016/3094 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP). *“Dosyanın incelenmesinden; İran vatandaşı olan davacının evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına geçme istemiyle yaptığı başvuru neticesinde İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen mülakat formunda; davacının, 2009 yılından beri Türk vatandaşı ile evli olduğu, müşterek 1 çocukları bulunduğu, Van ilinde ortak ikametgahlarının olduğu, bahse konu evliliğin menfaat karşılığı yapılmış anlaşmalı bir evlilik olmadığı belirtilerek, mülakat sonucunda oluşan kanaatin olumlu olarak değerlendirilmesi neticesinde, davacının 5901 sayılı Yasa'nın 16. maddesinde aranan şartları taşıdığı sonucuna varıldığı, Van İl Emniyet Müdürlüğü tarafından davacı hakkında yapılan tahkikatta adli, idari ve siyasi açıdan herhangi bir sakıncası olmadığına bildirildiği, ancak Milli İstihbarat Teşkilatınca yapılan arşiv araştırması sonucunda, davacının eşinin, ağabeyi ile birlikte uyuşturucu madde kaçakçılığı içerisinde yer aldığı, uyuşturucu ticareti yapabilmek için Kongre-GEL (PKK)/KCK mensupları ile iltisaklı olduğu ve eşinin ağabeyinin Hollanda bağlantılı uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetleri içinde yer aldığına belirtilmesi üzerine, bu hususların vatandaşlık talebinde dikkate alınarak davacının evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına alınma istemiyle yaptığı başvurunun reddi yolundaki dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, Türk vatandaşlığına kabul etme konusunun Devletin hükümranlık yetkisine ilişkin*

ulusal egemenlik yetkisi uyarınca idarenin takdir yetkisi esaslı olarak değerlendirilmemiş, bunun yanı sıra Türk vatandaşı eş hakkındaki istihbari bilgileri de uyuşmazlığın çözümlenmesinde dikkate almıştır.

Benzer yönde eş sebebiyle yapılan bir değerlendirmeye örnek olarak Ankara 10. İdari Dava Dairesince; Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olan davacı tarafından, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Gamze Ö. ile 14.12.2018 tarihinde evlendiğinden bahisle, evlilik yolu ile Türk vatandaşlığını kazanma istemiyle yaptığı başvurunun reddine ilişkin 15.01.2024 tarih ve 2024/124 sayılı işlemin iptali istemiyle açılan davada; davacının Türk vatandaşı olan eşi hakkında "suçu ve suçluyu övmek" suçundan başlatılan cezai kovuşturma sonucunda Edremit 1. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 02.10.2020 tarih, E:2020/113, K:2020/431 sayılı kararı ile anılan suç işlediğinin sabit olması karşısında 18 gün hapis cezası ile cezalandırılmasına karar verildiği, cezanın 18 gün adli para cezasına çevrilmesine karar verilerek netice itibarıyla hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildiği, anılan mahkeme kararında özetle; "şüphelinin Fetö, PDY silahlı terör örgütünün 15.06.2016 tarihinde yapmış olduğu darbe girişimini övecek şekilde whatsapp ve facebook isimli sosyal paylaşım sitelerinde "oley gidiyorlar sonunda galiba, ordunun itibarı geri gelecek, gitsinde boşuna mazot harcamasınlar bari, asker Edremitte her yeri kapatmaya başlamış, acaba başarılı olabilecekler mi? gerçekse bir tane politikacı halkı sokağa çıkmaya çağırdı, şaka gibi, kendisini baş komutan ilan etmediği kalmıştı, o da oldu, alınteri ile inşa eden kan ile savunur" şeklinde paylaşımlarda bulunarak terör örgütü propagandası yapmak, suçu ve suçluyu övmek suçlarını işlediği anlaşılmıştır" gerekçelerine yer verildiği, öte yandan; yapılan tahkikat neticesinde; söz konusu evlilikten çocuklarının olmadığı, eşler arasındaki yaş farkının 19 olduğu, Balıkesir'in

olduğu gözetildiğinde, davalı idarece takdir yetkisi çerçevesinde davacı ve eş hakkındaki kayıtların değerlendirilmesi sonucu 5901 sayılı Kanunun idareye takdir yetkisi veren 10. maddesi uyarınca tesis edilen dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır."

Burhaniye İlçesi'nde birlikte yaşadıkları, davacının eşinin Balıkesir Barosuna bağlı avukat olarak çalıştığı, komşuları ile iyi ilişkiler içerisinde bulundukları yönünde tespitlerde bulunulduğu, bu durumda; dosyadaki bilgi ve belgelerle ilgili mevzuat hükümlerinin birlikte değerlendirilmesinden Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olan davacı tarafından, 5901 sayılı Kanun'un 16. maddesi uyarınca evlenme yoluyla Türk Vatandaşlığını kazanma istemiyle yaptığı başvurunun reddedilmesine yönelik tesis edilen dava konusu işlemde hukuka ve mevzuata aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine ilişkin olarak verilen ilk derece mahkemesi kararı hukuka uygun bulunmuştur³⁷.

Buna karşın Ankara Bölge İdare Mahkemesi'nin güncel kararlarındaki uyuşmazlıklara bakış açısı Danıştaydan farklılık göstermektedir. Başvurucunun, eşi hakkında olumsuz bilgi ve kurum görüşlerinin Türk vatandaşlığının kazanılmasında etkili olmadığı yönündeki uyuşmazlıkta; davacının Türk vatandaşı eşinin evlilik öncesi eylemleri dolayısıyla, davacının vatandaşlık başvurusunun reddi işleminin, dava dışı Türk vatandaşı eşin, evlilik öncesi eylemlerinin sonuçlarının davacıya yükletilemeyeceği gerekçesiyle hukuka aykırı bulan idare mahkemesinin iptal kararına karşı davalı idare tarafından yapılan istinaf başvurusunun reddine karar verilmiştir³⁸. Benzer yönde, davacının eşi hakkında Yehova Şahidi Cemaati üyesi olduğu yönündeki istihbari bilgiye dayanılarak verilen olumsuz kurum görüşü nedeniyle başvurunun reddi yönündeki işlemin iptaline karar veren ilk derece mahkemesinin

³⁷ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 31.12.2024 Tarih ve E.2024/9069, K.2024/9360 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

³⁸ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 25.04.2024 Tarih ve E.2024/1363, K.2024/1838 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP). *"davacının Türk vatandaşı eşi Z.D. hakkındaki evlilik öncesi gerçekleşen eylemlere ilişkin bilginin davacının vatandaşlık başvurusunun reddine dayanak alınamayacağı ve olumsuz sonuçlarının davacıya yükletilemeyeceği anlaşıldığından, davacının evlilik yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması talebinin reddine dair dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı"*

kararına karşı yapılan istinaf başvurusunun Ankara Bölge İdare Mahkemesince reddine karar verilmiştir³⁹.

Daire, başka bir kararında İran uyruklu davacı tarafından, 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 16. maddesi uyarınca evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma talebinin uygun görülmeyle reddine ilişkin 08.09.2023 tarih ve 2023/651 sayılı işlemin iptali istemiyle açılan davada; davalı idarece Türk vatandaşlığına kabul etme konusundaki hükümlerlik yetkisini hukuka uygun olarak kullanması gerektiği hususu karşısında, davacı hakkında hiçbir somut veriye dayanmayan istihbari bilgiye dayanılarak Türk vatandaşlığına alınmamasına ilişkin davalı idare işleminde hukuka uygunluk bulunmadığı gerekçeyle dava konusu işlemin iptaline ilişkin olarak Ankara 27. İdare Mahkemesi'nce verilen karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine karar vermiştir⁴⁰. Başka bir kararda davacı hakkında idare tarafından Milli Güvenlik ve Kamu Düzeni bakımından sakıncalı olabileceği yönündeki tespite istinaden vatandaşlık başvurusunun reddi yolundaki işlemin denetiminde, söz konusu bilgiyi destekleyecek suç işlediği veya yasa dışı faaliyetler içinde yer aldığı yönünde herhangi bir somut tespitin bulunmadığı anlaşıldığından dava konusu işlemde sebep unsuru yönünden hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline ilişkin kararı Daire yerinde bulmuştur⁴¹.

Bu yöndeki örneklere son olarak ise; davacının eşi hakkında PKK/KCK'nın Finans Lojistik faaliyetleri içerisinde yer aldığından bahisle olumsuz kanaat verilen kurum görüşü nedeniyle vatandaşlık kazanılması talebinin reddi yönündeki işleme karşı açılan davada derece mahkemesince davanın reddine karar verilmesi sonucunda, Bölge

³⁹ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 22.02.2024 Tarih ve E.2024/145, K.2024/744 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

⁴⁰ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 31.12.2024 Tarih ve E.2024/4883, K.2024/9182 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

⁴¹ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 31.12.2024 Tarih ve E.2024/5208, K.2024/9350 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

İdare Mahkemesince⁴²; Türk vatandaşı ile evlenen yabancının evliliklerinin iyiniyetli olduğu, müşterek iki çocuklarının bulunduğu, 5901 sayılı Kanun'da öngörülen şartları taşıdığı da anlaşılan kişi hakkında vatandaşlık kazanılması yönündeki başvurunun reddine dair işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Bölge İdare Mahkemesi kararları değerlendirildiğinde; kararların ortak noktasının 5901 sayılı Kanun'da öngörülen şartların taşınmasının, yabancının evli olduğu kişinin evlilik öncesi eylemlerinin sonuçlarının yabancuya yükletilmesinin mümkün olmadığı ve istihbari bilgilerin dayanak olarak kabul edilmesinin mümkün olmadığı yönündedir. Ancak öncelikle belirtilmesi gerekir ki 5901 sayılı Kanun'un 10. maddesinde kabul edildiği üzere vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin şartların taşınması, yabancuya mutlak bir hak vermemektedir. Dolayısıyla uyuşmazlık konusu olaylarda olduğu üzere şartların taşınması vatandaşlığın iktisabı için yeterli olmamakla birlikte idarenin de hukuka ve demokratik toplum düzenine uygun olarak elde edilen veriler neticesinde oluşan olumlu/olumsuz kanaati doğrultusunda oluşacak takdir yetkisinin de dikkate alınması gerekmektedir.

⁴² Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 29.02.2024 Tarih ve E.2023/8139, K.2024/916 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP). *"Uyuşmazlıkta; davacı eşi hakkındaki bir takım istihbari bilgiler esas alınmak suretiyle takdir yetkisi kapsamında davaya konu işlem tesis edilmiş ise de; davacı ve eşi hakkında yapılan ön inceleme ve araştırmaya göre, evlilikleri ile ilgili değerlendirmelerin olumlu olduğu, Türk vatandaşı eşiyle 23/08/2012 tarihinde evlendiği, müşterek 2 çocuklarının bulunduğu, evlilikte iyi niyetli oldukları yönünde tespitlere yer verildiği, evlilikleri yönünde herhangi bir olumsuzluğa rastlanmadığının belirtildiği hususları birlikte değerlendirildiğinde, davacının 5901 sayılı Kanunda aranılan şartları taşıdığı anlaşıldığından, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma talebinin reddine ilişkin dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Bu durumda, davacının evlenme yolu Türk vatandaşlığına geçme istemiyle davalı idareye yaptığı başvurusunun reddine ilişkin dava konusu işlemde hukuka uyarlık ve davanın reddi yolunda verilen istinafa konu İdare Mahkemesi kararında da hukuki isabet bulunmamaktadır."*

Saniyen; AIHM Rotaru v. Romanya⁴³ kararında bireylerin özel hayatına ilişkin bilgilerin toplanmasının demokratik kurumların korunmak için zorunlu olması halinde meşruluğunun tartışılmayacağı yönündedir. Bu kapsamda hem demokratik devletin varlığının süregelenmesi hem de üstün kamu yararının tesisi amacıyla kullanılan egemenlik yetkisinin sonucu olarak isithbari verilerin değerlendirmesinin delil standardı ölçüsünde aşağıya indirilmesi kanaatimizce yerinde olacaktır.

Yüksek Mahkemenin önceki tarihli kararlarında, davacının evlilik öncesi yaşamına ilişkin olay ve olgular vatandaşlığın kazanılmasında Türk örf ve adeti kapsamında değerlendirme konusu yapılmaktayken, güncel Bölge İdare Mahkemesi kararlarında davacı yabancıнын evlilik öncesi yaşama ilişkin olay ve olgular vatandaşlığın kazanılması aşamasında önem taşımamaktadır. İdari Dava Daireleri Kurulunca, davacı yabancıнын Türk vatandaşıyla evliliği öncesinde bir gazinoda konsomatrislik yapması nedeniyle sınır dışı edilmesini, Türk vatandaşlığının kazanılması aşamasında Türk örf ve âdeti ile bağdaştırmadığından başvurunun reddi yönündeki işlemde, ulusal egemenlik yetkisi kapsamında oy çokluğuyla hukuka aykırılık bulunmamıştır⁴⁴.

Buna karşın değişen içtihat doğrultusunda, davacı hakkında Türk vatandaşı ile evlilik tarihinden önce Konya İl Emniyet Müdürlüğünce 17.10.2015 ve 10.08.2017 tarihlerinde "para karşılığı fuhuş yapmak" suçlarından işlem yapıldığından bahisle evlilik yoluyla vatandaşlık başvurusunun reddi yönündeki işlemin hukuka aykırı olduğundan iptali yolundaki derece mahkemesi kararına karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine karar verilmiştir⁴⁵. Yine benzer yönde evlilik birliği

⁴³ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 04.05.2000 Tarih ve B.No.28341/95 Sayılı Rotaru v. Romanya Kararı.

⁴⁴ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 24.11.2016 Tarih ve E.2015/4919, K.2016/3095 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

⁴⁵ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 19.03.2024 Tarih ve E.2024/165, K.2024/1494 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

öncesinde hakkında fuhuş eyleminden işlem yapılmış kişi hakkında vatandaşlık başvurusunun reddi yönündeki işleme karşı açılan davada derece mahkemesince; 2018 yılında evlendiği eşi ile evlilik birliği içerisinde aynı çatı altında yaşadığı, komşularıyla ilişkilerinin iyi olduğu, çevrede tanınıp bilindiği, evlilik birliği ile bağdaşmayan bir faaliyette bulunmadıkları yönünde kanaat bildirildiği, evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmak vatandaşlığın kazanılmasına mani bir hal olmakla birlikte, davacının yaklaşık 5 yıldır bir Türk vatandaşı ile evli olduğu ve evliliği süresince de aile birliği ile bağdaşmayacak herhangi bir olaya karışmadığı dikkate alınarak tesis edilen işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı sonucuna vararak iptal kararı tesis etmiş, istinaf incelemesi neticesinde derece mahkemesinin kararı hukuka uygun bulunmuştur⁴⁶.

Kamu sağlığına ilişkin olarak ise VDRL hastalığı taşıdığı, geçimini para karşılığı cinsel ilişkiye girmek suretiyle kazandığı parayla sürdürdüğünden bahisle sınır dışı edildiği tespit edilen davacı hakkında vatandaşlık başvurusunun reddi yolundaki işleme karşı açılan davada ise derece mahkemesince oy çokluğuyla davanın reddine karar verilmiş, istinaf incelemesi neticesinde ise, Türk vatandaşı eşi ile 02/10/2018 tarihinde evlenen davacı ve eşi hakkında yapılan tahkikat sonucu düzenlenen raporda; evlilik sürecinin aile birliği içerisinde devam ettiği, ikamet ettikleri adreste çevre komşuluk ilişkilerinin iyi durumda olduğu, kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halinin bulunmadığı bilgisine yer verildiği, güvenlik soruşturması kapsamında tespit edilen adli/idari işlemlerin ise evlilik tarihinden çok önce olduğu, evlilik tarihinden sonra herhangi bir zührevi hastalık veya suç kaydının bulunmadığı gerekçesiyle⁴⁷ derece mahkemesinin kararı kaldırılarak tesis edilen işlemin iptaline karar verilmiştir.

⁴⁶ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 18.03.2024 Tarih ve E.2024/2103, K.2024/1213 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

⁴⁷ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 25.03.2024 Tarih ve E.2024/1444, K.2024/1892 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).
"Uyuşmazlıkta, davacının vatandaşlık başvurusunun, 14.08.1996 tarihinde Samsun

Daire benzer bir olayda, Kırgızistan uyruklu olan davacı tarafından, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına alınma talebiyle yapılmış olduğu başvurusunun 5901 sayılı Kanun'un 16. maddesi gereğince reddedilmesine ilişkin 17.11.2023 tarih ve 2023/901 sayılı işlemin iptali istemiyle açılan davada; davalı idarece davacının Türk vatandaşlığına alınma talebiyle yapılmış olduğu başvurusu devletin hükümlerlik yetkisinin yansıması olan geniş takdir yetkisi kapsamında reddedilmiş ise de, dosya kapsamında yer alan bilgi ve belgelerden davacının başvurusunun reddine gerekçe olabilecek aleyhe herhangi bir bilgi ya da belgenin bulunmadığı, davacı hakkında iddia edilen "geçimini fuhuş yaparak sağlama" fiili ile ilgili olarak bizzat davacı hakkında yapılan somut bir tespit bulunmadığı göz önüne alındığında, başvurunun reddine ilişkin dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline ilişkin olarak Ankara 16. İdare Mahkemesince verilen iptal kararını hukuka ve usule uygun bulmuştur⁴⁸.

Yargı kararlarının özetlenmesi gerekirse, öncelikli olarak, vatandaşlığın kazanılmasının yargı kısıntısı olduğu yorumuyla denetim dışı

İl Emniyet Müdürlüğünde geçimini para karşılığı cinsel ilişkiye girerek karşıladığı yönünde ifade verdiği, zührevi hastalıklarla ilgili yapılan VDRL tetkikinde bulaşıcı hastalık taşıdığı ve yapılan idari işlem neticesinde Samsun ili Deniz Hudut Kapısından sınır dışı işlemine tabi tutulduğu hususlarının tespit edildiği gerekçesiyle reddedildiği görülmekte ise de, dosyada bulunan bilgi ve belgeler incelendiğinde, Türk vatandaşı eşi ile 02.10.2018 tarihinde evlenen davacı ve eşi hakkında yapılan tahkikat sonucu düzenlenen raporda; evlilik sürecinin aile birliği içerisinde devam ettiği, ikamet ettikleri adreste çevre komşuluk ilişkilerinin iyi durumda olduğu, kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halinin bulunmadığı bilgisine yer verildiği, güvenlik soruşturması kapsamında tespit edilen adli/idari işlemlerin ise evlilik tarihinden çok önce olduğu, evlilik tarihinden sonra herhangi bir zührevi hastalık veya suç kaydının bulunmadığı görülmektedir. Bu durumda, eşi ile aile birliği içinde birlikte yaşadıkları hususunda tereddüt bulunmayan, mevcut bilgi ve belgeler doğrultusunda kamu düzeni, milli güvenlik bakımından engel teşkil edecek herhangi bir hali de bulunmadığı anlaşılan davacının başvurusunun reddine ilişkin davalı idare işleminde hukuka ve hakkaniyete uyarlık; istinafa konu idare mahkemesi kararında ise hukuki isabet bulunmadığı sonuç ve kanaatine varılmıştır."

⁴⁸ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 31.12.2024 Tarih ve E.2024/5776, K.2024/9341 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

şında tutulan kararların geride bırakılmasının akabinde yargı denetiminin yapılmasına karşın esas yönünden vatandaşlığın kazanılması ulusal egemenlik yetkisinin bir sonucu olduğundan bahisle idarenin takdir yetkisinin geniş yorumlandığı sonucu karşımıza çıkmaktadır. Daha sonraki süreçte vatandaşlık kazanılması talebinde bulunan *yabancı*, vatandaşlık başvurusu evvelindeki yaşantısı, sosyal statüsü veya hastalık durumlarının kişinin vatandaşlık kazanmasına engel teşkil etmediği yönündeki içtihatlar karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber kimi kararlarda Türk vatandaşı olan eşin adli sicil kaydı, vatandaşlığın kazanılmasına engel teşkil etmediği görülürken kimi kararlarda ise adli sicil kaydının vatandaşlığın kazanılmasına engel sebeplerden olduğu kararlara dercedilmiştir. Son olarak ise Daire istikrarları bir şekilde salt istihbari nitelikteki bilgilerin vatandaşlığın kazanılmasına engel teşkil ettiği yolunda kararları bulunmaktadır.

Kanaatimizce incelenmiş olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı ışığında, vatandaşlık için bir sadakat bağının gerekliliğinin bir sonucu olarak demokratik toplum düzeninin korunması amacıyla suç isnadı nitelendirmesi olmayan vatandaşlığın kazanılmasına yönelik işlemlerde istihbari nitelikteki bilgilerin kullanılmasında -elde edilme yöntemleri hukuka uygun olmak koşuluyla- hukuki engel bulunmamaktadır. Öyle ki vatandaşlığın kazanılması, AİHM'nin kararları doğrultusunda medeni hak ve yükümlülüklerle ilişkin işlem olması bu savımızın temel gerekçesidir. Öte yandan her ne kadar bireylerin unutulma hakları bulunsada sadakat bağının test kriterlerinin sağlanması ve egemenlik yetkisinin bir uzantısı olarak yabancınn geçmişinin değerlendirmesi, idarenin en temel araçlarından birini oluşturmaktadır. Aksi durumda idarenin vatandaşlık kazanma talebinde bulunan yabancı hakkında değerlendirme yapacağı ölçüt güncel durumdan öteye geçemeyecek bu da vatandaşlık kazanılması gibi üstün kamu yararı gerektiren işlemin doğasıyla bağdaşmayacaktır.

SONUÇ

Vatandaşlık, bir yönüyle statü bir yönüyle de haktır. Siyasi toplumun bir üyesi ve demokratik siyasetin belirleyici ögesi olarak vatandaşın, katılım, hak ve yetkileri ön plana çıkmaktadır. Vatandaşlık teorisi çalışmalarında sıkça inceleme konusu yapılan Amerikan Yüksek Mahkemesinin, 1958 tarihli “*Dulles v. Trop*” davasında yapılan tanımlamadan hareket edecek olursak vatandaşlık, “haklara sahip olma hakkı”dır. Vatandaşlık sadece hakları değil yükümlülükleri de içeren bir statüdür. Çünkü vatandaşlık, Devlet karşısında bireylere verilen bir dizi genel, eşit hak ve yükümlülüklerdir. O halde bireyin Devlete aidiyetini belirleyen sadece vatandaşın sahip olduğu haklar değil aynı zamanda yükümlülüklerdir (Topuzkanamış, 2013: 7-8).

Devletin bağımsızlığı, toplum yapısına uygun olarak çağdaşlaşma ve sağlamlık için “*Millî Bütünlük (homogénéité nationale)*” çok önemlidir. Milli bütünlüğün sağlanmasındaki temel faktörlerden birisi millet anlayışının, temel insan haklarına saygılı davranmak suretiyle sürdürülmesiyle mümkün olabilmektedir. Bu anlayıştan vazgeçilmesi ya da subjektif millet anlayışına dikkat edilmeksizin; hükmedilen yasama işlemleri, tesis edilen hükümet tasarrufları ile idari işlemler ve yargısal faaliyetler; uzun vadede devleti oluşturan insan topluluğundaki uyumsuzluğa sebebiyet vermesi nedeniyle egemenlik yetkisini kullanan kurumların yıpranmasına sebebiyet verebilecektir.

Uluslararası örgüt ve topluluklar, egemen devletlerin mutlak yetkileri karşısında; evveliyatla evrensel hakları, saniyen bireylerin haklarını egemen kuvvete karşı koruma amacıyla ortaya çıkmış ve bu minvalde zamanla gelişme göstermiştir. Çalışmanın başında açıklandığı üzere sözleşmeler ve uluslararası topluluk kararlarıyla dahi devletlerin vatandaşlık konusunda sahip olduğu yetkilerin kullanılmasına genellikle saygı duyulmuş, gelişen süreçte de üçüncü nesil haklar ile vatandaşlık tanıma/kazandırma yetkisi konusunda adil ve makul denge nin kurulması gerektiği yönünde hareket edilmiştir. Bu yaklaşımda ön-

celik devletlerin ulusal egemenlik yetkisine saygı duyulması olmuş, tesis edilen işlemleri ise ulusal egemenlik yetkisi ön koşulu ile değerlendirirken yargılamanın Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamına uygun olup olmadığı ve "Aile Hayatına Saygı Hakkı" yönünden ciddi müdahale olup olmadığı yönünden değerlendirme yapılmıştır. Bu yaklaşım noktasında da gelişen içtihatlar doğrultusunda vatandaş ile devlet arasındaki sadakat bağı olgusuna dahi dikkat çekilmiştir.

İdarenin nüfus politikasının, yönetilenler üzerinde etkisi doğrudan olduğu gibi Devlet tüzel kişiliğine de yansımaları bulunmaktadır. Bu etki ve yansımalar; yönetilenler bakımından sosyal yaşamla ilişki-lyken, Devlet tüzel kişiliğinin egemenlik yetkisiyle ilişkilidir. Devletler, yönetilenlerin refah ve mutluluğunun sağlanması ile insan onuruna yaraşır bir yaşam sağlamakla yükümlü olduğu gibi bu yükümlülüklerin yerine getirilebilmesi için de kendi varlığının sürdürülmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamın bilincinde olan ve insan haklarını merkezine alan uluslar üstü topluluklar dahi vatandaşlığın kazanılması konusu yönünden inceleme yaparken, devletlerin egemenlik hakları lehinde yorumda bulunmuştur.

Yargı organı tarafından, idarenin evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması konusundaki takdir yetkisi denetlenirken hukukilik denetiminin ötesine geçecek şekilde inceleme yapılmaması gerekmektedir. Bunun yanı sıra gerek evlenme yoluyla gerek ise mevzuatta yer alan diğer haller ile vatandaşlık iktisabı; ulusal egemenlik yetkisi yönünden tesis edilen işlemler olduğundan, idare tarafından anılan işlemlerin tesis edilmesindeki saik, planlama faaliyeti olabileceği gibi Milli menfaatler öngörülerek kullanılan egemenlik yetkisi de olabilmektedir. Bu kapsamda takdir yetkisinin ötesinde bir yetki olan ulusal egemenlik yetkisinin, yargılama faaliyeti ile ortadan kaldırılması idarenin sahip olduğu yetkiyi işlevsiz hale getirdiği gibi yargı erkinen farklı olarak yürütme erkinin yükümlendirilmiş olduğu görevi yerine getirememesine sebebiyet vermektedir. Bunun da ötesinde, bu konuya ilişkin olarak geçmiş dönemde Danıştay tarafından ulusal egemenlik yetkisinin,

yargı kısıtı olduğu yorumu dahi yapıldığı gibi vatandaşlık konusunda şartların taşınmasının kişiye mutlak bir hak kazandırmayacağı hükmünün bir yasama kısıtı olduğu yorumu dahi yapılmaktadır. Her ne kadar bu görüşler, idarenin işlemlerinin denetim dışı bırakarak hukuk devleti ilkesi ile belli ölçüde bağdaşmasa da güncel karar ışığında idarenin takdir yetkisini ortadan kaldıracak boyuta varan denetim yapılması da doğrudan egemenliğin alameti olan ulusal egemenlik yetki-siyle de bağdaşmamaktadır.

Çalışmamız kapsamında ele alınan evlenme yolu ile vatandaşlık kazanılması değerlendirilmesinde, idare tarafından geniş takdir yetkisi kapsamında, dikkatli ve özenli değerlendirme yapılması gerekmektedir. Öyle ki geniş takdir yetkisinin doğal sonucu olarak idarenin araçları arasında pek çok unsur yer aldığından bu konuda işlem tesis edilmeden evvel vatandaşlığa kabul edilecek kimselerin subjektif millet unsurunu kabullenmiş bu unsuru nesillerine aktarabilecek kişiler arasından seçim yapılmalıdır. Nitekim Kanun Koyucu söz konusu değerlendirmeyi yapması için idareye, mevzuat kapsamında kanunda yer alan vatandaşlık kazanılması şartlarını taşımasının başvurucuya mutlak bir hak vermediğini bu konuda idarenin takdir yetkisinin olduğu kabul etmiştir. İdarenin evlenme yolu ile vatandaşlık kazanılması hakkındaki işlemlerinin yargısal denetimi aşamasında, yargı erkince bu konuda idarenin ulusal egemenlik yetkisine dayanarak işlem tesis ettiği, vatandaşlığa ilişkin şartların taşınmasının kişiye mutlak bir hak vermediği göz önünde bulundurulmalıdır. Bunun yanı sıra kuvvetler ayrılığı ilkesinin bir gereği olarak idari fonksiyonun işlevselliğinin korunması özellikle ulusal egemenlik yetkisi içeren idari işlemlerin denetlenmesi açısından önem taşıdığından bu tip uyuşmazlıklarda idari yargıç tarafından denetim araçları kanımızca anılan hususlar göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılmalıdır.

Nitekim Anayasa'dan aldığı yetkiyle idari işlemler tesis eden geniş anlamda idare; Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin

bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaştırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmakla görevlidir. Bu kapsamda Türk Milletinin birlik ve beraberliğinin tesis edilebilmesi için geçmişindeki ortak acı, gurur, keder, kıvançları hissedebilecek; ortak müstakbel başarı, gelişme, zenginlik amaçlarını gerçekleştirmeyi arzulayan kişilerden oluşması gerekmektedir.

Bunun da yanı sıra Anayasa'nın 41. maddesi kapsamında Devlet'in yükümlülükleri arasında ailenin planlamasının öğretimi ve uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak da sayılmıştır. Nitekim bu yükümlülük Kanun koruyucu olan Anayasa Mahkemesi bir kararında⁴⁹, *"Toplumsal sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi, ilişkilerin huzur, barış ve güvenlik içinde yürüyebilmesi için Türk toplumunun temeli olan aile kurumunun sağlam temellere oturtulması gereklidir. Bu sebeple de aile kurumunu koruyucu ve kollayıcı düzenlemeler yapmak Devletin pozitif yükümlülükleri arasındadır."* şeklinde vurgulanmıştır. Vatandaşlık kazanan kişiler, vatandaşlık bağı ile Devletle ilişkilendirildiğinden vatandaşlığın kazanılması yönünde tesis edilen işlemlerin yargısal denetimi aşamasında ulusal egemenlik yetkisinin getirmiş olduğu geniş takdir yetkisinin, egemenlik yetkisi ile aile hakkı arasında adil ve makul dengenin kurulması, egemen kuvvetin devamlılığı için önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Atay, Ender Ethem (2018). İdare Hukuku. Ankara: Turhan Kitabevi.

Aybay, Rona; Perçin, Gizem ve Özbek, Nimet (2019). Vatandaşlık Hukuku. Ankara: Siyasal Kitabevi.

⁴⁹ Anayasa Mahkemesi, 16.03.2016 Tarih ve E.2015/104, K.2016/20 Sayılı Karar.

- Bahadır, Erdem (2008). Vatandaşlık Kanunu Tasarısında Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Düzenleme. *Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu* (s. 97-105). Ankara.
- Costa, Jean Paul (1988). Le principe de proportionnalité dans la jurisprudence du Conseil d'Etat. *AJDA*.
- Çağlayan, Ramazan (2023). İdare Hukuku Dersleri. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Çayan, Gökhan (2016). Adil Yargılanma Hakkı. Ankara: Legal Yayıncılık.
- Çelik, Fatma Elif (2022). Evlenme Yolu İle Türk Vatandaşı Olma Taleplerinden Doğan Uyuşmazlıklara İlişkin Uygulamalarda Milli Güvenlik ve Kamu Düzeni Kıstası. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. s. 389-424.
- Doğan, Vahit (2022). Türk Vatandaşlık Hukuku. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Duguit, Leon (1954). Kamu Hukuku Dersleri, (Çev. Derpil, Süheyp). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Erdem, Gül (2013). *Danıştay Kararları Işığında İdarenin Takdir Yetkisi Kavramı*. [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Erkut, Celal (2016). Hukuka Uygunluk Bloku. Ankara: T.C. Danıştay Yayın İşleri Müdürlüğü.
- Goodman, Sara Wallace (2010). Naturalisation Policies in Europe: Exploring Patterns of Inclusion and Exclusion. *Robert Schuman Centre for Advanced Studies*.
- Gözler, Kemal (2021). Türk Anayasa Hukuku. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözübüyük, A. Şeref (2010). Yönetmelik Yargı. Ankara: Turhan Kitabevi.

- Gümüşlü Tunçağıl, Gülce (2021, Haziran). Vatandaşlığa İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları. *Public and Private International Law Bulletin*. s. 99-127.
- Güngör, Gülin (2019). Tabiiyet Hukuku. Ankara: Yetkin Yayınları
- Havutçu, Ayşe (2005, Haziran). Evli Kadının Yerleşim Yeri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. s. 29-50.
- Kapani, Münci (2013). Kamu Hürriyetleri. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kaya, Cemil (2016). Danıştay İçtihatlarında Hükümet Tasarrufu Teorisinden Devletin Hükümranlık / Egemenlik Hakkı Teorisine. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*.
- Marcel, Waline (1969). “Les reglements d’application”, in Homenagea Enrique Sayaques. Madrid.
- Onar, Sıddık Sami (1966). İdare Hukukunun Umumi Esasları. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- Polat, Ezgi Güzel (2011). Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı. *Ankara Barosu Dergisi*. s. 127-157.
- Şit, Banu (2008). Modern Vatandaşlık Kavramına Bir Bakış. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. s. 64-82.
- Teziç, Erdoğan (2015). Anayasa Hukuku. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Topuzkanamış, Şafak Evran (2013). Türk Hukukunda Anayasal Gelişmeler Işığında Vatandaşlık. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Töre, Nazlı (2017). Değişen Dünyada Vatandaşlık. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*. s. 553-595.
- Turhan, Mehmet (2003). Değişen Egemenlik Anlayışının Hak ve Özgürlüklerin Korunmasına Etkileri ve Türk Anayasa Mahkemesi. *Dergipark Anayasa Yargısı*. 19(1).
- Varlık, Ali Bilgin (2015). “Ulusal Güvenlik”, Millî Güvenlik Teorisi. Ankara: Kripto.

Yüzbaşıoğlu, Necmi (2018). Anayasa Hukukunun Temel Metinleri. İstanbul: Beta Yayıncılık.

YARGI KARARLARI

Anayasa Mahkemesi, 16.03.2016 Tarih ve E.2015/104, K.2016/20 Sayılı Karar.

Anayasa Mahkemesi, 21.10.2020 Tarih ve B.No.2018/35678 Sayılı Elmaz Kırımlı Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 04.05.2020 Tarih ve B.No.2018/24825 Sayılı Aynura Safarzade Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 03.03.2022 Tarih ve B.No.2018/31431 Sayılı A.S. Kararı.

Danıştay Dava Daireleri Umumi Heyeti, 06.12.1938 Tarih ve E.1938/310, K.1938/243 Sayılı Karar.

Danıştay Dava Daireleri Umumi Heyeti, 21.05.1943 Tarih ve E.1940/290, K.1943/83 Sayılı Karar.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 24.11.2016 Tarih ve E.2015/4697, K.2016/3094 Sayılı Karar.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 24.11.2016 Tarih ve E.2015/4919, K.2016/3095 Sayılı Karar.

Danıştay 10. Dairesi, 23.11.2012 Tarih ve E.2008/7301, K.2012/5974 Sayılı Karar.

Danıştay 10. Dairesi, 08.11.2011 Tarih ve E.2007/2465, K.2010/8860 Sayılı Karar.

Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 20.09.2018 Tarih ve E.2018/2088, K.2018/2728 Sayılı Karar.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 22.02.2024 Tarih ve E.2024/145, K.2024/744 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 25.04.2024
Tarih ve E.2024/1363, K.2024/1838 Sayılı Karar.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 29.02.2024
Tarih ve E.2024/8139, K.2024/916 Sayılı Karar.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 19.03.2024
Tarih ve E.2024/165, K.2024/1494 Sayılı Karar.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 18.03.2024
Tarih ve E.2024/2103, K.2024/1213 Sayılı Karar.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 25.03.2024
Tarih ve E.2024/1444, K.2024/1892 Sayılı Karar.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 31.12.2024
Tarih ve E.2024/4355, K.2024/9343 Sayılı Karar.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 31.12.2024
Tarih ve E.2024/4883, K.2024/9182 Sayılı Karar.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 31.12.2024
Tarih ve E.2024/5208, K.2024/9350 Sayılı Karar.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 31.12.2024
Tarih ve E.2024/5776, K.2024/9341 Sayılı Karar.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, 31.12.2024
Tarih ve E.2024/9069, K.2024/9360 Sayılı Karar.

ULUSLARARASI KURULUŞ VE MAHKEME KARARLARI

Uluslararası Adalet Divanı, 17.12.1951 Tarihli Nottebohm
Liechtenstein v. Guatemala Kararı.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 11 Mart 1980 tarihli Makamlarca
Takdir Yetkisinin Kullanılması Hakkında R(80)2 numaralı Tavsiye
Kararı. <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/522/dosya/122-02-202212-49-pm.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 21.06.2016 Tarih ve B.No.76136/12 Sayılı Ramadan v. Malta Kararı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 13.12.1963 Tarih ve B.No.1747/62 Sayılı X v. Avusturya Kararı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 12.09.2018 Tarih ve B.No.7549/09 Sayılı Alpeyeva ve Dzhalaşoniya v. Rusya Kararı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 22.05.1995 Tarih ve B.No.21106/92 Sayılı Kafkaslı v. Türkiye Kararı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 05.05.1995 Tarih ve B.No.31414/96 Sayılı Karassev ve Damily v. Finlandiya Kararı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 11.01.2012 Tarih ve B.No.53124/09 Sayılı Genovese v. Malta Kararı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 25.06.2020 Tarih ve B.No.52273/16 Sayılı Ghomid ve Diğerleri v. Fransa Kararı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 13.01.2015 Tarih ve B.No.44230/06 Sayılı Petropavlovskis v. Letonya Kararı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 30.01.2020 Tarih ve B.No.32538/10 Sayılı Ahmadov v. Azerbaycan Kararı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 04.05.2000 Tarih ve B.No.28341/95 Sayılı Rotaru v. Romanya Kararı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 07.12.1976 Tarih ve B.No.5493/72 Sayılı Handyside v. Birleşik Krallık Başvurusu.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/milletlerarasi/DigerSozlesmeler/Avrupa_vatandaslik_sozlesmesi.pdf, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

<https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80207000.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

https://www.auswaertiges-amt.de/en/229970-229970#content_5,
(Erişim Tarihi: 01.10.2025).

https://www.bva.bund.de/DE/Services/Buerger/Ausweis-Dokumente-Recht/Staatsangehoerigkeit/_documents/Meldung/Meldung_Gesetzesanderung_2024.html, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

<https://blog.remitly.com/tr/gocmenlik/ingiltere-vatandasligi/>,
(Erişim Tarihi: 01.10.2025).

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/61>, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

<https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/turk-vatandasligi-hakkinda-kanun-403>, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

British Nationality Act, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/61/2023-12-15>, (Erişim Tarihi: 01.10.2025).

French Civil Code, <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.10.2025)

The Swedish Citizenship Act, https://migrant-integration.ec.europa.eu/sites/default/files/2011-11/docl_24459_505628945.pdf,
(Erişim Tarihi: 01.10.2025).